БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндүрүлгелеттинген.

1966 ч.
МАЙ
8
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 108 (6439)

Өртээ 2 көп.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулданың хүнү июнь 12-де коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш боттарының бадылаашкынын бээринче ажылчыннарны, совет интеллигенцияны, үлетпүрнүң, кодээ ажыл-агыйның, күрүне албан черлериниң болгаш хөй-нийти организацияларының бүгү ажылдакчыларын, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларын, коммунистерни, комсомолчуларны, профессионалдар эвилелдериниң кежигүннерин, совет херээженнерни, оолдар, кыстарны, күш-ажылдың болгаш дайынның хоочун кижилерин — бүгү соңгукчуларны Совет эрге-чагырганың дээди органынче соңгулдага белеткелдиң хүннеринде СЭКП кыйгырып тур.

Бүгү соңгукчуларга—эр, херээжен ажылчыннарга, эр, херээжен тараачыннарга, совет интеллигенцияга, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларынга

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң

КЫЙГЫРЫЫ

Эргим эштер!

Совет Эвилелиниң хамаатылары!

1966 чылдың июнь 12-де хамаатылы бедик хүлээлгени күүседир—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединге депутаттарны соңгуур силер.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаже партия кежигүну эвестер-биле тудуш блокка сырый эвилел-биле бар чоруур.

Амгы соңгулда кампаниязы политиктиг улуг көдүрлүүшкүнүн, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIII съездизиниң шиитпирлери-биле сорук кирген ажылчы массаларның чогаадыкчы бедик идепкейиниң байдалында чоруттунуп турар.

СЭКП-ниң XXIII съездизи чурттуң хөгжүлдезиниң экономиктиг болгаш политиктиг эң чугула айтырыгларын ленинчи принципиалдыг болгаш ажыл-ишчи ёзу-биле көрүп, чоокку чылдарда партияның сорулгаларын тодарадкан. Бистиң чурттувустуң коммунистери, бүгү ажылчы чон съездиниң шиитпирлерин чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгзүнүп көрген болгаш оларны амыдыралга боттандырар дээш эрес-маадырлыг демиселди калбартып турар.

Бөгүн бистиң Төрээн чуртувус—ол дээрге делегейниң эң улуг индустриалдыг чурттарының бирээзи-дир, ол болза мөлчүкчү аңгылар, социал болгаш национал дарлал чок, эң мурнакчы ниитилел тургузуглуг чурт-тур. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары кижи төрелгетенниң төөгүзүнде эң-не баштай социализмни тургускан болгаш ам коммунистиг ниитилелди тургузарының сорулгаларын шиитпирлеп турар.

Эрткен оруксе хая көрбүшаан, совет кижилер Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бистиң Төрээн чуртувустуң чедип алган ол аажок улуг чедиишкиннеринге дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар.

Бистиң эрткен оруувус чиик эвес болган. Кажан делегей реакциязының каттышкан күштери шериг интервенцияның бузааштаашкынының аргазы-биле аныяк Совет күрүнени боой тударын оралдажып турган ол үени билир бис. Хөй национал совет улус Коммунистиг партияны долгандыр каттышкаш, бодунуң бүгү күштерин чыгааш, империалистерниң халдаашкынын ойтур шапкан болгаш аажок улуг бергелерни ажып эртипшаан, социализмни тургузуп эгелээн. Совет кижилер доттур чемненмейн, качыгдалдарга шыдажып, барык рубль бүрүзүн бистиң баштайгы электростанцияларывыска, заводтарывыска болгаш фабрикаларывыска кийирип турган. Капиталистиг делегей ынчаарда хыы ханып, совет кижилерни шоодуп, социализмни тургузар планнарның буурап дужерин чугаалап турган.

Кажан совет чурт бодунуң улуг эчис сорулгазынче тиилелгелерниң оруу-биле чоруп турган үезинде, империалистер дижинге чедир чепсегленген фашистиг аг-шериглерин биске удур ыдалаан, олар бистиң чуртувусче шурагып киргеш, херээженнерни, уругларны болгаш кырганнарны өлүрүп, хоорайларны болгаш суурларны ыйбазынга чедир өртедип, ол хире күштүг үндүрүп турагш, улустуң тургузуп алган бүгү-ле чүүлдерин үрегдээн. Коммунистиг партия болгаш совет улус аар шылгалдаларның чылдарында үндараваан, бодунуң бүгү күштерин мобилизастаан болгаш агрессорну бүрүн чылча шапкан.

Бүгү бергелерни ажып эртип, улус ажыл-агыйын катап тургузуп база чуртту индустриалыг күчүнүң бедиктеринче көдүрүп үндүрүп, делегей эртеминге болгаш техниказынга мурнакчы одуругларже ону кийирип шыдаан улустуң болгаш Коммунистиг партияның күштери шынап-ла эгээртинмес. Ол күштерниң үнер дөзү болза, бистиң социалистиг тургузуг, совет улустуң болгаш Коммунистиг партияның бузулбас чаңгыс эви, коммунизмниң идеяларынга совет кижилерниң бердингени болур.

Бөгүн совет улуска угуулганы үндүрбүшаан, СЭКП Төп Комитеди эрткен дөрт чылдарның дургузунда, ылавылаарга, ССРЭ-ниң Дээди Совединге эрткен соңгулданың үезинден бээр чуну кылган дугайын илеткеп, база келир үеде планнарның дугайын, экономиканы болгаш культураны хөгжүдеринге, улустуң амыдыралын улам ыңай экижидеринге чүну кылырывыс дугайын чугаалап бээрин бодунуң хүлээлгези кылдыр санап турар.

Совет кижилер партияның XXIII съездизиниң шиитпирлериниң түңнелин адаа-биле соңгулдаже баарлар. Чеди чылдың түңнелдерин болгаш чаа беш чыл планының перспективалары Коммунистиг партияны, совет улусту сорук кийирип турар. Беш чылдарның кадыр чадаларынче көдүрлүп үнмүшаан, бистиң чуртувус коммунизмниң бедиктеринче чайгылыш чокка бурунгаарлап, улам-на күчүлүг болгаш каас-чараш болуп бар чоруур, капиталистиг системаның мурнунга социалистиг системаның артык күштерлиинге делегейниң улустары улам дидими-биле бүзүреп турар.

Эштер эр, херээжен ажылчыннар!

Бистиң чуртувус социалистиг үлетпүрнүң хөгжүлдезинде улуг чедиишкиннер-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаже кээп турар. Совет Эвилели үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээлиниң талазы-биле делегейде ийиги черни ээлеп турар болгаш делегейниң бүгү үлетпүр продукциязының бештиң барык бир кезиин бүдүрүп үндүрүп турар.

Чеди чылдың дургузунда үлетпүр продукциязының хемчээли 84 хуу өскен, улус ажыл-агыйының кол бүдүрүлге фондулары барык ийи катап көвүдээн, хереглелге болгаш чыылдага ажыглаан национал орулга 53 хуу өскен. Чүгле мурнундагы соңгулдадан бээр эрткен чылдарның дургузунда безин 2500 ажыг амгы үениң улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин туткан болгаш ажыглалга кийирген.

Улустуң хереглел бараанарының бүдүрүлгези өзүп турар. 1965 чылда Совет Эвилелинге тос миллиард доргон метр ажыг пөстерни, 486 миллион эжеш идиктерни бүдүрүп үндүрген. Радиоприёмниктерни, телевизорларны, соодукчуларны, хеп чуур машиналарны, мотоциклдерни болгаш өске-даа бараанарны бүдүрери элээн көвүдээн. Бо чедиишкиннер бистиң амыдыралда, чуртталгада боттуу-биле көстүп турар. Чедип алдынган чедиишкиннер—ажылчын аңгының, инженерлерниң болгаш техниктерниң, үлетпүрнүң, тудугнуң болгаш транспорттуң бүгү ажылдакчыларының кужениишкиниң ажылының түңнели-дир.

Партия бодунуң съездизинге чүгле чедиишкиннерни демдеглээн эвес, харын база четпестерниң болгаш бергелерниң дугайын улуска чугаалап берген. Сөөлгү чылдарда үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлде темпилери бире оожумнаан, кол фондуларны болгаш капитал салыышкыннарны ажыглаарының хемчээли кудулаан. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң талазы-биле онаалдалар четче күүсеттинмээн.

Бүгү партияның болгаш совет улустуң чаңгыс эп-сеткил-биле деткээни март болгаш сентябрь (1965 чыл) Пленумнарының шиитпирлери чаа беш чыл планын чедиишкиниг күүседиринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң Директиваларын коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар дээш совет улустуң демиселинге чаа үе-чада болуп демдеглеттинип турар. Беш чылдың кол сорулгазы болза, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин бүгү хемчег-биле ажыглаарынга, бүгү ниитилел бүдүрүлгезиниң индустриалдыг хөгжүлдезинге, оон ажыктыг болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге үндезилээш, үлетпүрнүң улам ыңайгы улуг өзүлдезин, кодээ ажыл-агыйның хөгжүдериниң бедик турумтуг темпилерин хандырары база оон ачызында улустуң амыдырал деңнелиниң боттуг көдүрлүүшкүнүн чедип алыры болур.

Беш чыл дургузунда чүс-чүс заводтарны болгаш фабрикаларны, шахталарны болгаш электростанцияларын тудар ужурлуг. Чонга бараанарны бүдүрер үлетпүр бүдүрүлгелериниң тудуу калбарар, аңаа эрткен беш чылдыындан барык ийи катап ажыг хөреңгилерни чарыгдаар апаар.

Чаа хоорайларны болгаш сууурларны тудар, чаа чуртталга бажыңнары, школалар, уруглар яслилери болгаш садтар, клубтар, библиотекалар, спорт дериишкиннери, поликлиникалар болгаш эмнелгелер көвүдээр.

Бүдүрүлгелерниң бүдүрүлгечи ажыл-чорудулгазын чайгылыш чокка экижидер, экономиктиг көргүзүглерни, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның шынарын экижидер деп, силерни, ажылчыннарны, тудугжуларны, инженерлерни болгаш техниктерни партия кыйгырып тур. Совет экономиканың чаа күчүлүг көдүрлүүшкүнү дээш социалистиг чарышты улам калбартыңар! Чогаадыкчы инициативаны хөгжүдүңер, эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы, материал болгаш мораль талазы-биле идиг бериишкиннерни эң долузу-биле ажыглаңар! Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш демисежиңер!

Амгы үениң болбаазын индустриязын тургузарынга, социалистиг үлетпүрнүң күчүзүн быжыглаарынга бистиң улузувус СЭКП-ниң удуртулгазы-биле ёзулуг төөгүлүг тиилелгелерни чедип алган. Бистиң социалистиг үлетпүрүвүс моон соңгаар-даа чедиишкинниг хөгжээн турарынче, совет экономика чуртту бедик шынарлыг, болбаазын үлетпүр продукциязы-биле хандырып турар техниктиг депшилгениң оруу-биле барган турарынче чүткүлдүг кижилер Коммунистиг партияның политиказы дээш, коммунистерниң болгаш партия кежигүну эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаар.

Эштер эр, херээжен тараачыннар!

Коммунистиг партия кодээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң чугула ужур-дузазын үнелеп көрүп турар. Сөөлгү дөрт чылдарның дургузунда бистиң чуртувуска кодээ ажыл-агыйы продукциязын бүдүрери өскен. Ында—колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының, агрономнарның болгаш зоотехниктерниң, инженерлер-механизаторларның аажок улуг күш-ажылының үре-түңнелдери көрген. Ынчалза-даа кодээ ажыл-агый талазы-биле чеди чыл планының онаалдалары күүсеттинмейн барганын билир болгай силер.

Шиитпирлерин СЭКП-ниң XXIII съездизи бүрүнү-биле чүүлдүг деп санаан март (1965 чыл) Пленумунга партия ол четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган. Колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказы болгаш материал-техниктиг баазазы быжыгып турар. Боттарының күш-ажылының түңнелдеринге кодээ ажыл-ишчилерниң сонуургалы бедип турар. Колхозтар болгаш совхозтар күрүнеге продуктулар садарының ылавылаттынган планын бүгү беш чылга алганнар, чер болгаш мал ажылының элээн хөй продуктуларын садып алырының өртээ бедээн, кодээ ажыл-агый машиналарының болгаш артык кезектериниң, минералдыг чемишчидилгелерниң, кодээже дамчыдып турар электроэнергияның өртээ чиигээн.

Бо бүгү ам безин түңнелдерин берип турар. Эрткен чылын элээн хөй районнарны шыва алган кандаашкын тураажок, кодээ ажыл-агый мурнуку чылдарның кайызындан-даа хөй продукцияны берген. Мал ажылында байдал экижээн. Колхозтарның орулгалары өскен.

Совет кижилерниң аъш-чем продуктуларынга, а үлетпүрнүң—кодээ ажыл-агый чиг-эдинге өзүп турар хереглелдерин чыл келген тудум-на улам долу хандырар төлээде, дыка хөй чүүлдерни кылыр апаар. Аңаа чүү херегил? Хамыктың мурнунда, бо беш чыл дургузунда доктаамал бедик дүжүттү чедип алыр, чурттуң бүгү зоналарынга черниң үнүш дүжүткүрүн шудургу бедидер, мал ажылының продуктулуг чоруун кедүрер херек.

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң Директиваларында кодээ ажыл-агыйга капитал салыышкынны барык ийи катап улгаттырарын, эрткен беш чылдарга деңнээрге кодээге: тракторларны — 700 муңну, чүък автомобильдерин — 680 муңну, кодээ ажыл-агый машиналарын — 4 миллиард рубльге хөйнү бээри көрдүнген. Колхозтар болгаш совхозтар 1965 чылга деңнээрге 1970 чылда ийи катап хөй минералдыг чемишчидилгелерни алырлар. Мелиорацияның калбак программазын боттандырган турар.

Колхозтар болгаш совхозтарга күрүнениң бүгү-ле берип турар чүүлдери ажыл-агыйжы ёзу-биле ажыглаттынган турар ужурлуг.

Эштер эр, херээжен колхозчулар, совхозтарның эр, херээжен ажылчыннары, ажыл-агый бүрүзүнүң экономиказын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдеринче болгаш быжыглаарынче, орулгалыг чоруун чедип алырынче, чер ажылының культуразын бедидеринче, эртемниң болгаш практиканың берип турары бүгү-ле мурнакчы чүүлдерни шиңгээдип алырынче, күрүне мурнунга хүлээлгелерин күүседиринче силерни партия кыйгырып тур.

Социалистиг кодээ ажыл-агыйны хөгжүдер дээш демиселге бистиң улузувус СЭКП-ниң удуртулгазы-биле улуг чедиишкиннерни чедип алган. Продуктуларның элбекшилин хандырбышаан, социалистиг кодээ ажыл-агыйның улам эки хөгжүүрүнче кым-на чүткүп турар болдур, ол кижи коммунистерниң партиязының политиказы дээш, коммунистерниң болгаш партия кежигүну эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаар.

Эштер совет интеллигентилер!

Совет Төрээн чурт — мурнакчы эртемниң болгаш социалистиг культураның чурту болуп турарынга шуптувус чоргаарланып турар бис. Чүгле чартык чүс чыл мурнунда бистиң улузувус барык шупту ужук-бижик чок чораан, а ам үеде эң-не эртем-билиглиг апарган. Совет кижи космосче бир дугаарында үнген, ыраккы планеталарже чедип турар кайгамчыктыг машиналарны тургускан.

Совет Эвилелинде 70 миллион хире кижи өөренип турар дээрзин бүгү делегей билир. АКШ-ка бодаарга бисте барык дөрт катап хөй инженерлерни белеткеп турар. Эртемни хөгжүдеринче аажок улуг кичээнгей салдынып турар. Сөөлгү дөрт чыл иштинде чуртта он-он чаа эртем-шинчилел институттары тургустунган, эвилел республикаларның эртем төптери өзүп база быжыгып үргүлчүлевишаан келген. Бистиң Төрээн чуртувус космос делгемин шинчилээринге, ядролуг физикага, математикага, электроникага, радиотехникага, металлургияга мурнакчы туруштуу ээлеп турар.

Чуртка улус өөредилгезин, эртемни, литератураны, уран чүүлдү улам ыңай хөгжүдер дугайында могаг чок сагыш салырын Коммунистиг партия бодунуң эң чугула сорулгазы кылдыр көрүп турар.

Бистиң Төрээн чуртувустуң эртем болгаш культура талазы-биле улам ыңай депшилгези дээш демисежиринче совет интеллигенцияны соңгулданың бүдүүзүнде бистиң партиявыс кыйгырып тур. Өзүп орар салгакчыларны быжыг билиглербиле улам идепкейлиг чепсеглээринче; коммунизмниң идеалдарынга бердинген, бүгү тала-биле билиглиг, бедик мергежилдиг тускай эртемниглерни белеткээринче; совет эртемни, бүгү талаларга оон бирги черге турарын хандырбышаан, хөгжүдеринче; совет кижилерниң кадыын камгалаарын бүгү тала-биле экижидеринче; чечен чогаалдарга совет улустуң маадырлыг херектериниң улуг чаагайын болгаш магаданчыын тода көргүзеринче совет интеллигенцияны соңгулда бүдүүзүнде партия кыйгырып тур.

Чаа беш чылдың өндүр улуг сорулгаларын боттандырары, бистиң экономикавысты болгаш культуравысты улам ыңай хөгжүдери совет кижилерни коммунистиг бедик идейлиг чоруктуң ёзузунга кижизидери-биле чарылбас харылзаалыг. Бистиң ниитилеливистиң бүгү кежигүннери бедик меделерлиг

(Төнчүзү 2-ги арында).

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле округ соңгулда комиссияларынга

АЖЫК ЧАГАА

Моон адаанда ат салган СЭКП Төп Комитединиң кежигүннери бистерниң кижи бүрүзү бүдүрүлгелерниң, колхозтарның, совхозтарның, албан черлериниң коллективтеринден, янзы бүрү хөй-нийти организацияларындан, а ол ышкаш соңгукчуларның соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралдарындан чагааларны болгаш телеграммаларны түс-түзүнда алган бис. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги чыылдазының депутаттарынга кандидаттар кылдыр бистерни элээн хөй соңгулда округтарының талазы-биле дөпшиткен дугайын чагааларынга, телеграммаларынга олар дыңнадып база ол округтарга бадыладыры-биле чөпшээрелди бээрин дилеп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр бистерни дөпшиткен ажылчыннарга, колхозчуларга, инженер-техниктиг ажылдакчыларга, албан-хаакчыларга, бүгү соңгукчуларга чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкенни илергейлеп тур бис. Бедик алдарны болгаш бистерге көргүскен бүзүрелди ССРЭ-ге коммунизмниң тиилелгезинче ленинчи орук-биле совет улусту бүзүрелдиг апар чоруур бистиң алдарлыг Коммунистиг партиявыстың улуунге бүрүнү-биле хамаарыштырып тур бис. Бо бүзүрелди партияның политиказын бүгү улустуң деткип турарының, СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин чедиишкиниг күүседир дээш, чаа беш чылдың онаалдаларын амыдыралга боттандырар дээш демиселге боттарының күштерин бээринге бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының шиитпирлииниң база бир херечизи кылдыр көрүп турар бис.

Бир тээ бистерниң кижи бүрүзү чүгле чаңгыс соңгулда округунга бадыладыр болган ужурунда парлазында соңгулда округтарынга бадыладыр кылдыр чөпшээрелди бээрин бистерге СЭКП Төп Комитеди сүмелээн:

Брежнев Л. И. — Эвилелдиң Совединге, Бауман соңгулда округу, Москва хоорай.

Воронов Г. И. — Эвилелдиң Совединге, Новосибирск-Октябрский соңгулда округу, Новосибирск хоорай.

Кириленко А. П. — Эвилелдиң Совединге, Свердловск-Чкаловск соңгулда округу, Свердловск хоорай.

Косыгин А. Н. — Националдар Совединге, Москва хоорай соңгулда округу, РСФСР.

Мазуров К. Т.—Эвилелдиң Совединге, Минск хоорай бирги соңгулда округу, Минск хоорай.

Пельше А. Я. — Националдар Совединге, Кировск соңгулда округу, Латвий ССР.

Подгорный Н. В. — Эвилелдиң Совединге, Ленинградск соңгулда округу, Москва хоорай.

Полянский Д. С. — Националдар Совединге, Краснодар соңгулда округу, РСФСР.

Суслов М. А. — Эвилелдиң Совединге, Кировск соңгулда округу, Ленинград хоорай.

Шелепин А. Н. Националдар Совединге, Ленинград хоорай соңгулда округу, РСФСР.

Шелест П. Е. — Эвилелдиң Совединге, Киевск-Жовтневый соңгулда округу, Киев хоорай.

Гришин В. В. — Эвилелдиң Совединге, Орехово-Зуево соңгулда округу, Москва область.

Демичев П. Н. — Эвилелдиң Совединге, Дзержинский соңгулда округу, Москва хоорай.

Кунаев Д. А. — Эвилелдиң Совединге, Алма-Ата-Ленинский соңгулда округу, Алма-Ата хоорай.

Машеров П. М. — Националдар Совединге, Минск-Советский соңгулда округу, Белорус ССР.

Мжаванадзе В. П. — Националдар Совединге, Тбилиси-Кировский соңгулда округу, Грузин ССР.

Рашидов Ш. Р. — Националдар Совединге, Ташкент-Ленинский соңгулда округу, Узбек ССР.

Устинов Д. Ф. — Националдар Совединге, Ленинский соңгулда округу, Удмурт АССР.

Щербицкий В. В. — Эвилелдиң Совединге, Киевск-Ленинский соңгулда округу, Киев хоорай.

Андропов Ю. В. — Эвилелдиң Совединге, Таллин хоорай соңгулда округу, Таллин хоорай.

Капитонов И. В. — Эвилелдиң Совединге, Кинешманың соңгулда округу, Иваново область.

Кулаков Ф. Д. — Эвилелдиң Совединге, Ставрополь соңгулда округу, Ставрополь хоорай.

Пономарев Б. Н. — Националдар Совединге, Сухими соңгулда округу, Грузин ССР.

Рудаков А. П. — Эвилелдиң Совединге, Горловка соңгулда округу, Донецк область.

Бистиң бо билдириишкинивисти депутаттарга кандидаттар кылдыр регистрастаарынга чогуур документ кылдыр көөрүн ССРЭ-ниң Дээди Совединге чеди чыылданың соңгулдазының талазы-биле чогуур округ соңгулда комиссияларындан диледивис.

БРЕЖНЕВ Л. И.
ВОРОНОВ Г. И.
КИРИЛЕНКО А. П.
КОСЫГИН А. Н.
МАЗУРОВ К. Т.

ДЕМИЧЕВ П. Н.
КУНАЕВ Д. А.
МАШЕРОВ П. М.
МЖАВАНАДЗЕ В. П.
РАШИДОВ Ш. Р.

ПЕЛЬШЕ А. Я.
ПОДГОРНЫЙ Н. В.
ПОЛЯНСКИЙ Д. С.
СУСЛОВ М. А.
ШЕЛЕПИН А. Н.

ШЕЛЕСТ П. Е.
ГРИШИН В. В.
УСТИНОВ Д. Ф.
ЩЕРБИЦКИЙ В. В.
АНДРОПОВ Ю. В.

КАПИТОНОВ И. В.
КУЛАКОВ Ф. Д.
ПОНОМАРЕВ Б. Н.
РУДАКОВ А. П.

Бүрүн деткээн

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округунуң талазы-биле ажылчы чоннар төлээлекчилериниң республика чөвүлел хуралы май 6-да республиканың хөгжүм-шии театрынга болган. Чөвүлел хуралды СЭКП Кызыл хоорkомунуң бирги секретары эш **П. Т. Киселев** ажыткан. Хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун хуралдың киржикчилериниң бут кырынга туруп келгеш, адыш часкаашкыны-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында илеткелди СЭКП обкомунуң секретары эш **В. П. Попов** кылган. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда бүгү совет улустуң политиктиг улуг көдүрлүүшкүнүн болдурганын, СЭКП-ниң XXIII съездизиниң ажылдап кылганы 1966—1970 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планын амыдыралга боттандырары дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжының чуртта калбарганын болгаш беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталының планының чедиишкиниг күүсеттингенин илеткелчи демдеглээн. Тыва республиканың бүгү ажылчы чоннары 1966 чылдың бирги кварталының сорулгаларын база боттандырган. Күрүнеге аъш, сүт садар, үлетпүр продукциязы бүдүрүп үндүрер планнар күүсеттинген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга бүгү совет улус боттарының эң-не шылгараан оолдар, кыстарын депшидип үндүргенин илеткелчи чугаалааш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округунга депутаттың кандидадынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Салчак Калбакхөрекович Токаны** Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» колхозунуң колхозчуларының, Кызылдың септелге заводунуң коллективиниң ниити хуралдары депшиткенин эш Попов чугаалаарга, чөвүлел хуралдың киржикчилери адыш часкап, бүрүн деткээн.

Санал берген эштер эш С. К. Токаның соңгукчуларының идегелин бадыткап шыдаар дээрзин илередип турганнар. Оларның чугааларын дыңнаан кижи бодунуң төрээн Коммунистиг партиязын, Совет чазааны долгандыр бистиң чоннуң кайы хире бузулбазы-биле сырый каттышканын чоргаарал-биле бодап келир.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округунга бадыладыр чөпшээрелин бээрин Салчак Калбакхөрекович Токадан дилээн доктаалды чөвүлел хурал хүлээп алган болгаш бүзүреттирген кижилерни соңгаан.

ЧУРУКТА: чөвүлел хуралдың үезинде зал.

Фото А. Содунамның.

Бүгү соңгукчуларга—эр, херээжен ажылчыннарга, эр, херээжен тараачыннарга, совет интеллигенцияга, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларынга

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң КЫЙГЫРЫЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

болган тудум-на оларның чогаадыкчы идепкейи улам бедиир. коммунизм тургузуушкунунга кижи бүрүзүнүң салыышкыны улам улуг болур.

Эртемни, культураны болгаш уран чүүлдү хөгжүдер дээш демиселге совет улус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле аажок улуг чедиишкиннерни чедип алган. Кым-на совет эртемниң болгаш культураның улам ыңай чечектелиишкининиң күзээр болдур, кым-на Совет Эвилелиниң делегей ареназынга бо талазы-биле туружун быжыглаарын күзээр болдур, ол кижи коммунистерниң партиязының политиказы дээш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаар.

Эштер Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчылары!

Силер — бистиң Төрээн чуртувустуң быжыг кызыгаарларының эрес-дидим камгалакчылары силер. Силер совет улустуң тайбың күш-ажылын көрүнгүр камгалап турар силер. Социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалаарынга силерни эң-не чаа болгаш күчүлүг техника-биле чепсеглээр дээш улус, партия болгаш күрүне бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни кылып турар болгаш моон соңгаар-даа кылыр. Силерниң сорулганар болза, чаа чепсекти эң эки шиңгээдип алырыңарда, кандыг-даа агрессорга, кайы-даа үеде өлүмнүг согуушкунну бээринге белен болурунарда.

Совет дайынчыларны политиктиг болгаш дайынчы белеткелди улам бедидеринче Коммунистиг партия соңгулданың бүдүүзүнде кыйгырып тур. Дайынчы коммунистер болгаш комсомолчулар бүгү армияга үлегер-чижек болур дээрзинге партия чигзинмейн турар болгаш боттарының тангыраанга шынчы бүгү шериг албанныглар бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң камгалалынга моон соңгаар-даа быжыы-биле туржур дээрзинге ханы бүзүрелин илергейлеп тур.

Совет кижилерниң тайбың күш-ажылынга таарымчалыг байдалдарны хандырар дээш совет улус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни кылып турар. Кым-на бистиң камгаланыр аргавысты быжыглаарын болгаш күштелдирерин күзээр болдур, кым-на быжыг тайбыңны күзээр болдур, ол кижи Коммунистиг партияның политиказы дээш, коммунистерниң болгаш кежигүн эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаар.

Эштер соңгукчулар!

Совет Эвилели — хөй националдыг күрүне. Социалистиг революцияның эң улуг чаалап алыышкыннарының бирээзи— ол дээрге бүгү нациларның болгаш националдарның ёзулуг акы-дуңмалышкы эвилелин тургусканы болур.

Эрги Россияга чурттап турган улустарның аразынга национал талазы-биле өжээннежир чорук эрткен шагның болуушкуну болуп узуткаттынган болгаш ол ам кажан-даа катаптавас. Совет Эвилелиниң акы-дуңмалышкы деңэргелиг улустары чүс-чүс чылдарның хожудангай чоруун ажып эрткеш, чаңгыс аай найыралдыг өг-бүле болуп алган, коммунизмче бурунгаар бүзүрелдиг бар чыдар.

Эрткен дөрт чылдарның дургузунда национал республикаларның хөгжүлдезинде чаа улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларда үлетпүр, көдээ ажыл-агый дүрген темп-биле хөгжүп турар. Совет улустарның культуразы бедик чечектелиишкинни чедип алган.

Бистиң хөй националдыг күрүневисти быжыглаар дээш, ССРЭ-ниң бүгү улустарының бүгү тала-биле хөгжүлдези дээш демиселге совет кижилер партияның удуртулгазы-биле кайгамчык улуг тиилелгелерни чедип алган. Кым-на улустарның найыралын моон соңгаар-даа быжыглаар, акы-дуңма республикаларның экономиказының болгаш культуразының чаа-чаа кедурлүүшкүнүн хандырар, оларның чаңгыс аай Совет Эвилелинге улам ыңай сырый каттыжарын күзээр болдур, ол кижи коммунистер партиязының политиказы дээш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаар!

Эштер соңгукчулар!

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң беш чыл планының талазы-биле Директиваларында хөй национал совет улустуң амыдыралының деңнелин улам ыңай көдүрерин бирги черген ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар.

Совет кижилер бодунуң күш-ажылының үре-түңнелин боттуу-биле билип көрүп турар. Чыл-чылы-биле оларның амыдыралы материал-даа, угаан-бодал-даа талазы-биле улам бай, шынарлыг болу берип турар. Социализм болза бистиң улустуң мөгерелинче сиңнип кирип, оон хан-дамырындан түдүш чүүлү, амыдыралдың совет хевириниң мозу-шынары болу берген. Социалистиг тургузуг кандыг артык күштү берип турарын кижи бүрүзү ам эки билип, боттуу-биле көрүп турар.

Империализмниң идеологтары буржуаз барыын чүкте амыдыралды кызымаа-биле мактап турарлар. Ооң-биле кады мөлчүгделди, социал болгаш национал дарлалды, аар-берге когаралдарлыг ажыл чокталыр чорукту билбес болгаш бодунуң келир үезинге бүзүрелдиг совет улустуң кайгамчык улуг чаалап алыышкыннарының дугайында шыдан олар коргуп турарлар. Бистиң чуртта чон халас эмнелге хандырылгазын, пенсия хандырылгазын ажыглап, бисте квартира төлевириниң эң-не чиик болуп турарын буржуаз пропагандистер чажырарын оралдажып турар. Бистиң чуртта уруглар албан черлеринге, пионер лагерьлеринге, чоннуң өөредилгезинге, чүгле социализмниң чонга берип шыдаары болгаш берип-даа турары бүгү-ле чаагай чүүлдерни тургузарынга угландырып турар акша-хөреңгини санап түңнээри оларга ажык чок болуп турар. Социализм болза күш-ажылчы чоннуң амыдыралының үндезин айтырыгларын шиитпирлеп турар, ынчаарга капитализм ажылчы массаларга дайзын, кижиге дайзын болуп турар. Капитализм кончаа сүрер дээш ажылчын кижини мөлчүгделдиң эң-не кадыг-дошкун хевири-биле дарлап турар.

Эрткен дөрт чылдың дургузунда бистиң чуртка партия болгаш чазак ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин бедидер талазы-биле чаа чугула хемчеглерни боттандырган. Чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр боттуг орулга барык 18 хуу өскен. Чүгле сөөлгү ийи чылда чонну шүүт хандырып турар адырларның чээрби миллион ажылдакчыларының ажыл төлевирин бедиткен. Колхозчуларның ажылының чаңгыс хүнде ажыл төлевири 1965 чылда ооң мурнунда чылга деңнээрге 17 хуу көвүдээн. Совет кижилерниң ниитилел фондузундан ап турары материалдыг чаагай чүүлдерниң хемчээли өскен,—ол болза 1965 чылда канчаар-даа аажок улуг түңге—41,5 миллиард рубльге четкен. Эрткен чылдың эгезинден бээр сес миллион хире колхозчулар пенсия ап турар апарган. Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалидтеринге, өлген дайынчыларның өг-бүлелеринге чиигелделер калбарган.

Пөстерге, хепке болгаш чамдык өске-даа бараанңарга үүрмектеп садар өртек чиигээн. Көдээ черлерге садып турар бараанңарга өртекти чиигеткен болгаш хоорайларга садар өртек-биле ону дүүштүрген. Хоорайга-даа, көдээге-даа чонну бараан-биле хандырары доктаамал экижип турар.

Санаторийлерниң, дыштаныр бажыңнарының четкизи калбарган, эмнелгелер, поликлиникалар улам хөй апарган. Чер болганда улуг чурттаалга тудуу чоруп турар. Эрткен соңгулдаларның үезинден бээр 43 миллион совет кижи чаа квартираларже болгаш бажыңнарже көжүп кирген азы чурттаалга байдалын экижиткен.

Ол бүгү—аазаашкыннар эвес, харын фактылар-дыр. Ол бүгү — бистиң хүннеривистиң дириг боттуг чүүлү-дүр. Ынчалза-даа бисте эвээш эвес четпестер бар дээрзин база билир бис. Чамдык бараанңарның хемчээли, ассортиментизи болгаш шынары бисти ам-даа хандырып шыдавайн турар. Чурттаалга бажыңнарын хөйнү тудуп турар-даа болзувусса, чурттаалга байдалын экижидери негеттинип турар өг-бүлелер ам-даа эвээш эвес болуп турар.

Совет улустуң чаагай байдалын улам ыңай бедидерин партия бодунуң эң чугула сорулгазы кылдыр салып турар. Келир беш чыл иштинде ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевири ортумаа-биле 20 хуудан эвээш эвес өзер. Ажыл төлевириниң эң биче хемчээли айда 60 рубль чедир өзер. Хереглелдиң ниитилел фондузунуң күсели-биле акша төлелгелери болгаш чиигелделер 40 хуудан эвээш эвес көвүдээр. Назылап кырааныиың талазы-биле пенсияның эң биче хемчээлин көвүдедирин планнап турар. Ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга хоойлунуң доктааткан назы талазы-биле пенсияга шилчииришиниң негелделери колхозчуларга база дөмей болур. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевиринден үндүрүглерни дүжүрер болгаш чиигедир талазы-биле хемчеглерни моон соңгаар-даа ап чорудар. Бүдүрүлгениң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзери-биле чоннуң хереглел бараанңарының үүрмектеп садар өртээ чиигеп турар болур.

Чурттаалга тудуунче улуг кичээнгейни салыр. Беш чылдың дургузунда нийти шөлү 480 миллион дөрбелчин метр чурттаалга бажыңнарын тудар бис. Тудугнуң шынары бедиир, бистиң бажыңнарывыс улам чаагайжыттынар, коммунал хандырылгазы улам экижиир.

Ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар чоорту ийи дыштаныр хүннүг ажыл неделязынче шилчиир, көдээ чоннуң хоорай чону-биле амыдырал деңнелиниң чоокшулаашкыны улам ыңай үргүлчүлээр. Беш чылдың дургузунда колхозчуларның ниитиниң ажыл-агыйындан акша болгаш натура орулгалары ортумаа-биле 35—40 хуу өзер: колхозчулар ай санында магадылаттынган ажыл төлевирлиг болур, көдээге садыгны, чурттаалга болгаш культура-амыдырал тудуун дүрген темпилер-биле хөгжүдерин планнаан.

Материалдыг чаагай байдалды улам бедидери дээш демиселге совет улус партияның удуртулгазы-биле хөй чүүлдерни чедип алган. Ажылчы чоннарның чаагай байдалын улам улуу-биле өстүрерин кым күзээр болдур, ол кижи коммунистер партиязының политиказы дээш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаар!

Чедип алдынган чүүлдерниң чамдык түңнелдери болгаш келир үеде перспективалары ындыг-дыр.

Коммунистиг партияның күжү—чон-биле ооң чаңгыс эвинде. Моон соңгаар-даа массалар-биле харылзааны быжыглаарын, социалистиг демократияны хөгжүдерин, күрүне болгаш хөй-нииити организацияларының ажыл-чорудулгазын экижидерин, сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту бүгү хемчеглер-биле быжыглаарын бодунуң бирги чергениң хүлээлгези кылдыр партия көрүп турар.

Күрүнени удуртурунга ажылчы чон массаның ёзулуг киржирин совет эрге-чагырга хандырып турар. Бистиң социалистиг күрүневис ажылчын аңгының, тараачыннарның болгаш күш-ажылчы интеллигенцияның үндезин эрге-ажыктарын илергейлеп турар.

Чаңгыс-даа буржуаз күрүне, кандыг-даа лозуңнар-биле чажыртынып турза, бодунуң аңгы талазы-биле мөзүзүнүң харазында ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын илергейлеп турар политиканы чорудуп шыдавас. Буржуазия болза ёзу барымдаалап сөс кырында ажылчы чоннарның янзы-бүрү «хосталгаларын» чарлап турар. Ынчалза-даа ол «хосталгалар» дээрге херек кырында чүгле чонну мөлчүүрүнүң болгаш дарлаарының хосталгазы, национал болгаш колониалдыг кулданыышкынның, делегейге дээрбечилээриниң хосталгазы болуп турар.

Совет күрүнениң демократизми дээрге совет кижилерниң үндезин эрге-ажыктарынга таарышкан ооң иштики болгаш даштыкы бүгү политиказында илереп турар. «Советтиг Россия болза пролетариатка болгаш Россияның бүгү кайгамчык улуг ажылчы чон хөй нурууузунга чаңгыс-даа буржуаз демократтыг республикага көстүп көрбээн, болуп шыдавас-даа болгаш бодаттынып-даа шыдавас **хосталганы болгаш демократияны** берген» деп, В. И. Ленин чугаалап турган.

Ийи арынныг, хоозун буржуаз демократиядан ылгалыштыр социалистиг демократия демократтыг эргелерни болгаш хосталгаларны, ажылдаар, дыштаныр, өөренир, халас эмненир, назылап кырааңда материалдыг хандырылганы алыр эргени, парлалгага болгаш хуралдарга бодунуң бодалдарын хостуг илергейлээр эргени күш-ажылчы улуска херек кырынга хандырып турар. Бисте кылдынып турар бүгү-ле чүүлдер бүгү улустуң, социалистиг ниитилелдиң күзел-соруун болгаш эрге-ажыктарын илергейлеп турар.

Бистиң Советтеривис — улусчу эрге-чагырганың органнары-дыр. Олар утка-шынарының болгаш хевириниң талазы-биле ёзулуг-ла улусчу органнар болуп турар. Ажылчы чоннарның депутаттар Советтериниң ажылында улустуң ийи миллион ажыг соңгуттурганнары киржип турар. Советтер үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдеринге идепкейлиг салдарны чедирип, чоннуң культура болгаш амыдырал-хандырылгазынче, хоорайларның болгаш суурларның чаагайжыдылгазынче улуг кичээнгейни көрүндүрүп турар.

Ажыл-агый болгаш культура талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң Советтерниң мурнунга салган чугула сорулгалар Советтерниң, оларның күүскомнарының, доктаамал комиссияларының, депутаттарның организакчы ажылын доктаамал сайзырангайжыдарын, социалистиг хоойлуну улам ыңай быжыглаарын негеп турар. Коммунистиг партия Совет күрүнени моон соңгаар-даа быжыглаарын, социалистиг демократияны хөгжүдүп база сайзырангайжыдарын, коммунистиг тургузуушкунга Советтерниң ролюн бедидерин бодунуң хүлээлгези кылдыр салып турар.

Эргим эштер!

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда делегейде улуг болгаш чугула өскерилгелерниң байдалында эртип турар. Улустар аразының херектеринге шиитпирлиг фактор болур делегейниң социалистиг системазының ролю өзүп турар.

Делегей аренازынга Советтер чуртунуң ат-алдары улам бедик көдүрүлген. Бистиң күрүневистиң политиказы бүгү чурттарның ажылчы чоннарының үндезин эрге-ажыктарынга, боттарының хосталгазы дээш демисежип турар бүгү улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

Сөөлгү үеде делегей харылзааларының хөгжүлдезинде ийи кол угланыышкыннар: тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарының политиказы, Совет Эвилелиниң болгаш акы-дуңмалышкы социалистиг чурттарның боттандырып турары империалистиг агрессорга шиитпирлиг ойтур шавыышкынны бээриниң политиказы база империалистиг чурттарның, хамыктың мурнунда АКШ-тың, калчаалыы-биле чорудуп турары агрессияның, сүлчээлерниң, өнчүк-чоңгаалерниң болгаш дайыннарның политиказы улам тодазы-биле илереттинип турар.

Ам бүгү делегейниң кичээнгейи Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның идепкейлиг деткимчезинге даянмышаан, акы-дуңма вьетнам улус америк агрессорларга шиитпирлиг ойтур шавыышкынны берип турар маадырлыг Вьетнамче көрүнген. Партияның болгаш бүгү совет кижилерниң мурнундан СЭКП-ниң XXIII съездизи АКШ-тың Вьетнамга удур агрессиязын соксадырын болгаш интервентилерниң бүгү шериглерин үнзүрерин шиитпирлиг негээн. Совет Эвилели, социалистиг лагерьның чурттары, тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустар империалистиг кара туразында аажылал-биле эптежип шыдавас.

Коммунистиг партияның политиказы бистиң Төрээн чуртувустуң делегей байдалын улам ыңай быжыглаарынче, коммунистиг тургузуушкуннуң тайбың байдалдарын хандырарынче угланган. Партияның болгаш чазактың тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы коммунистиг тургузуушкуннуң эрге-ажыктарынга, бүгү-нииити тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун камгалаарының база быжыглаарының дерээнге идегелдиг бараан болуп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делегейниң социалистиг системазының чурттары-биле найыралды болгаш кады ажылдажылганы, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының пролетарлыг эп-сеткил каттыштырылгазын моон соңгаар-даа быжыглаар, хосталга, национал хамаарышпас чорук болгаш социал депшилге дээш дарлаттырган улустарның ыдыктыг демиселинге дузаламчы көргүзер, делегейниң чаа дайынын болдурбас дээш демисежир. агрессорларның чимзениишкиннерин серемчилелдиг хайгаараар болгаш чурттуң камгалалын чогуур бедикке тургузар, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбың догунаашкынының принцивин амыдыралга чорудар.

Эштер соңгукчулар!

Улустарның аас-кежии болгаш бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң чечектелиишкини дээш демиселге, коммунизм дээш демиселге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы бодунуң бүгү күштерин моон соңгаар-даа бээр.

Совет улус бодунуң партиязынга кызыгаар чок бүзүрелдиг. Ол бүзүрел революстуг тулчуушкуннарга, тайбың тургузуушкунга, кижи төрелгетенниң эң дерзии дайзыны—фашизм-биле ханныг сегиржип алыышкынга, коммунизмче бурунгаар совет улустуң күчүлүг шимчээшкининге каңналган. Коммунистиг партия ону кажан-даа база чүнүң-биле-даа бакка сукпаан деп чүвени совет улус билир. Партия биле улус күш-ажылга-даа, тулчуушкунга-даа, шуурганда-даа, чаъс-бораңда-даа, аяс хүнде-даа кезээде чаңгыс эптиг.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулданың хүнү июнь 12-де коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш боттарының бадылаашкынын бээринче ажылчыннарны, тараачыннарны, совет интеллигенцияны, үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның, күрүне албан черлериниң болгаш хөй-нииити организацияларының бүгү ажылдакчыларын, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларын, коммунистерни, комсомолчуларны, профессионалдар эвилелдериниң кежигүннерин, совет херээженнерни, оолдар, кыстарны, күш-ажылдың болгаш дайынның хоочун кижилерин — бүгү соңгукчуларны Совет эрге-чагырганың дээди органынче соңгулдага белеткелдиң хүннеринде СЭКП кыйгырып тур.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш боттарының бадылаашкыннарын бербишаан, СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, бистиң Төрээн чуртувустуң күчүзүн быжыглаар дээш, улустуң чаагай амыдыралын улам ыңай бедидер дээш, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаар дээш бадылаарыңар ол болур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттарын чаңгыс эп-сеткил-биле соңгууру бистиң хөй националдыг Төрээн чуртувустуң бүгү улустарының чаңгыс эвиниң, Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр оларның бузулбас сырый каттыжыышкынының чайыннанчак чаа херечизи болур.

Шупту соңгулдаже!

Бистиң улуг Төрээн чуртувус — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели делгереп база чечектелзин!

Күш-ажылга ынакшылдыг болгаш маадырлыг совет улус делгерезин!

Совет эрге-чагырга делгерезин!

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле коммунизмниң тиилелгезинче бурунгаар!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

Кара-Сугнуң шөлдеринде

Май 1-де Каа-Хемде «Бурунгаар» көдээ ажыл-агый артелиниң Кара-Сугда № 2 трактор-хову бригадазының тараа шөлдеринге часкы хову ажылдары кидин түлүк турган. Чер чарган, тараа чаштырар сеялкалар сөөрткен тракторларның «хөөмейи» байырлалда чоннуң шимээни-ле! Хөй нурузу аныяктар колдаан бо бригаданың механизаторлары чүгле ол хүн 14 гектар черге ногаа культураларын тарып олуртпушаан, кызыл-тасты 60 ажыг гектар черге чашкаш, 48 гектар черни аңдарганнар. Ажыл-ишчилер байырлал хүнүн шак ындыг күш-ажылчы түңнелдерлиг демдеглеп эрттирген.

— Шык базырыышкынын бистиң бригада апрель 30-де доосхаш, май бирден бо хүннерге чедир чажып турары бо. Чү-даа болза, 1200 гектарның 200-зүн чажып алдывыс. Ынчалза-даа нийти сорулганың эчизинге чедир ам-даа элек: тараа культураларын майның ортан үезинде чажып доозар бис—деп, бригадир эш Астраханцев чугаалаан.

Тараа культураларындан аңгыда бо бригада нииитизи-биле 470 гектар черге мал чеми культураларны тарыыр. Бо шөлдүң барык деңкезиин удур аңдарып чажарлар. Ынчангаш чүгле чер аңдарылгазында ийи эзлчегде, янзы-бүрү маркалыг дөрт трактор ажылдап турар. Аныяк механизаторлар Хиппет Петя, Ондар Сарыг-оол олар хүн нормазын 115—130 хуу күүседип, коллективтиң макталын чаалап алган.

Чер аңдарып турар трактористер баштайгы хүннерден-не шалыпкын темп-биле ажылдааш, сөөлгү хүннерге чедир 150 гектар черни эки шынарлыг ажылдап кылган. Хемче кирген улуг чооганың ол, бо талазында чаптылган узун ховужукта бир-бир сеялка сөөрткен чажып чорүп турар тракторларга чедә бергеш, бригаданың мурнакчызы Миндирья Момбуртукка дужа бердивис. Ол бодунуң ажылының дугайын мынчаар тайылбырлаан:

— Чер чырыыры билек тракторну, сеялканы үзеп, чаап бедектеп алыры онза чугула. Дүне чаштырар эвес, эртелээн тудум-на чер алыңгыр болур-дур. Эртенгиниң дөрт шактан эгелээш, мырыңай имир дүшкүже чедир тура дүшпейн чоруптарга чамдыкта ийи-даа норма күүсетиве бээр. Дүүнгү хүннүүн 190 хуу кылдыр күүсеттивис. Бо чаштырып турар черивистиң берти кончуг.

Ажыл-ишчилерниң бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган-даа болза, ажылдың дугүмнүг болурунга моондактыг чүүлдер база бар. Часкы тарылганы эгелээр мурнунда ук бригадага 30 ажыг кижи быжыглаттынган. Ынчан бар тракторларга механизаторлар-даа четчир турган. Тарылга эгелээнниниң соонда чамдык кижилер кымның-даа чөпшээрели чокка ажылын каапкаш, чана бергилээн. Мооң уламындан бригадада 2 повар, 2 механизатор, 2 сеялщик четпейн турар. Бригаданың нийти составын четчелеп бээр, кара туразы-биле ажылын каггаш чаңгылай берген кижилерни хемчег алыр дугайында бригадир эш Астраханцев колхоз баштаар черинге дыңнатса-даа ук херек тоомчага алдынмаан.

Боттарының онаашкан участоктарында ажылдап турар кижилер ажыл-херекке шаптыктыг чүүлдерни ажыы-биле чугаалап турдулар. Ынчаарга бар четпестерни чайладырынга боттуг деткимчени көргүзери колхоз баштаар черинин сорулгазы.

В. МОЛЬБИ,
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: мурнакчы механизатор Миндирья Момбуртуктуң агрегады чаштырылга үезинде.

Фото авторнуу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Танды районда Дүргенниң № 73 соңгулда округунуң болгаш Улуг-Хем районда Чаа-Хөлдүң № 94 соңгулда округ соңгулда комиссияларының составын бадылаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында түр дүрүмнүң» 37, 38 болгаш 39 чүүлдеринге үндезилээш Дүргенниң № 73 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссияларын мооң адаанда хөй-нииити организацияларның ажылчы чоннар ниитилелдериниң төлээлекчилери составтыг кылдыр бадылаар:

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Дүргенниң № 73 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының составы:

Округ соңгулда комиссиязының даргазы **Варникова** Нина Васильевна—Тываның күрүне көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Округ соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы **Оюн** Суван, Балдарович—Тываның күрүне көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының сүт-бараан фермазының коллективинден.

Округ соңгулда комиссиязының секретары **Иванова** Мария Васильевна—Тываның күрүне көдээ ажыл-агый дуржулга станциязында профэвилел организациязындан.

Округ соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Шадрин Евгений Степанович—Тываның күрүне көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Аркинчеева Любовь Ивановна—Тываның күрүне көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Аканянов Михаил Васильевич—Тываның күрүне көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының эртем ажылдакчыларының коллективинден.

Сувачев Георгий Григорьевич—Тываның күрүне көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының машина-трактор мастерскаязының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Сырчин Прокофий Спиридонович—Тываның күрүне көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының коммунистиг организациязындан.

Шурыгина Людмила Пантелеевна—Тываның күрүне көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының профэвилел организациязындан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Чаа-Хөлдүң № 94 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының составы:

Округ соңгулда комиссиязының даргазы **Подкорытов** Виктор Васильевич—Чаа-Хөл эмнелгезиниң ажылдакчыларының коллективинден.

Округ соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы **Сарагов** Владимир Петрович — Чаа-Хөлдүң харылзаа салбырының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Округ соңгулда комиссиязының секретары **Анай-оол** Мария Александровна—«Найырал» совхозтуң коммунистиг организациязындан.

Округ соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Суван-Ойдуп Монгуш Чанмановна—«Найырал» совхозтуң машина-трактор мастерскаязының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Сердип Хүрен Дүлүшевна—Чаа-Хөл ортумак школаның ажылдакчыларының коллективинден.

Кискидосова Светлана Михайловна—«Найырал» совхозта ажылчын кооперациязының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Лопсан Каң-оол Ооржакович—«Найырал» совхозта Бүгү-эвилелдиң Ленинчи Коммунистиг Аныяктар Эвилелиниң организациязындан.

Артына Маадыр-оол Дажиевич—«Найырал» совхозтуң ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Пятков Гаврил Савельевич—«Найырал» совхозта ажылчын кооперациязының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң даргазы
Б. ДОЛЧАНМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң секретары
К. ДИИГА.

Кызыл хоорай.
1966 чылдың май 6.

Районнарның партия активтериниң хуралдары

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА ДУГАЙЫНДА ЧУГАА

Барыын-Хемчик районнуң колхоз, совхозтарында, сүт-бараан фермаларында, хову турлагларында, ыраккы одарларда малчыннарында болгаш бүдүрүлгелеринде, тудугларында болгаш транспорт организацияларында чон СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин, беш чыл планының талазы-биле Директиваларны бедик көдүрлүүшкүннүг таныштывышаан, боттарының курлавырларын, бар аргаларын санап көргеш, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап турарлар.

СЭКП-ниң XXIII съезди коммунистерниң болгаш совет кижилериниң мурнунга бедик харыысалгалыг сорулгаларны салган. Бо дугайында ажыл-ишчи чугаалажыышкын районнуң партия активиниң хуралынга болган.

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң түңнелдери болгаш районнуң партия организацияларының сорулгаларының дугайында илеткелди партия райкомунуң бирги секретары эш Т. А. Стал-оол кылган.

Съездиниң салган сорулгаларын амыдыралга чедиишкиннig боттандырары бирги ээлчегде партия организацияларының организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылының деңнелинден, коммунистерниң бедик активчи чорудундан, ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның кызымаккай күш-ажылындан хамааржыр дээрзин хурал демдеглээн.

— Ак-Довурак хоорайның бүдүрүлгелери беш чыл планының бирги чылының баштайгы кварталында бүдүрүлге планын күүсеткен. Бир эвес СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлери-биле дүүштүр алыр болза, ол чедиишкиннер ажылдың чүгле эгези-дир — деп, «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде партком секретары эш В. М. Чернов демдеглээн.

Тудугда улуг четпестер бар. Ылаңгыя дувурээзиннииг байдал ажыглалга дужаар тудуг объектилеринде болуп турар. Чижээ, ажыглалга апрель айда дужаар ужурлуг турган кислород станциязының, № 58 уш каът чуртталга бажыңының, 280 орунну сад-яслиниң графиги үзүлген. «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде партия организациязы (секретары эш Константинов) бүдүрүлге амыдыралынга, сагылга-чурум быжыглаарынга кошкак кичээнгей салып турар. Тудуг эргелелиниң участоктарынга бирги кварталда 1330 кижи-хүнү прогул болган.

Тудуг ажылының шынары кудуу, үрей кылгаш, тудугнуң хуусаазын узадыр, күрүнениң хөй түңнүг акша-хөреңгизин камналга чокка чарыгдаар чорук уламчылавышаан. Даандырган ажыл-херектиң күүселдези дээш удуртукчу ажылдакчы коммунистерниң харыысалгазын бедидерин эш Чернов онзалап саналдаан.

— Районнуң колхоз, совхозтары бо чылын тараа болгаш өске-даа культураларны суггаттыг черлерге чорударын шиитпирлээннер. Ындыг турбуже, кайы-даа ажыл-агыйлар суггарылганы органызас чок, шынары кудуу эгелээн — деп, районнуң кадээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги эш М. Т. Темир-оол шүгүмчүлээн.

«Барлык» совхозтуң удурткукчулары суггатчыларны резин идиктер, хер-херекселдер болгаш аъш-чем-биле, хонар өглер, майгыннар азы вагончиктер-биле хандырбаан. Моон түңнелинде суггарыкчылар чүгле хүндүс бора-бүдүн ажылдааш, дүне сугну ээн каггаш чанар ужурга таваржып турганнар. Ындыг байдал «Шекпээр» совхозтуң Дөң-Терезин салбырындан база илерээн.

Черни дескилей арыктап суггарар арганы ажыглавайн турар. Суггарылганы ийи ээлчег-биле чоруткаш, суггатчыларның материалдыг сонуургалын көдүрер талазыде, немелде төлевирни тыпсырын, суггатчыларга таарымчалыг байдалды тургузарын эш Темир-оол саналдаан.

Санал берген активчилер партийжи идеологтуг ажылче болгаш оон чугула кезии көскү агитацияже кол кичээнгейни угландырган. Партияның XXIII съездизи болуп эрткенинден бээр элээн үе болган. Ындыг-даа болза районнуң бүдүрүлгелеринде, тудугларында, транспорт, садыг организацияларында, колхоз болгаш совхозтарда съездиниң шиитпирлеринге, беш чыл планынга холбаштыр кылган лозуңнар, плакаттар дыка эвээш. Кызыл-Мажалык АТА-ның девискээринде лозуңнар, плакаттар эргижирей берген.

№ 834 тудуг эргелелиниң начальниги эш Г. В. Шатунов, Ак-Довуракта комсомол комитединиң секретары эш И. М. Лепешкин Ак-Довурак хоорайның аныяктар ортузунда политиктиг кижизидилге ажылының байдалын чугаалааннар. Бүгү ажылчыннарның барык-ла 60—70 хуузун ээлеп турар аныяк оолдар, кыстарның ортузунда кижизидилге ажылын партия, комсомол комитеттери кошкак чорудуп турар. Оон түңнелинде арагалаар, прогулдаар, чурум үрээр таварылгалар бар. Аныяктарның культурлуг дыштанылгазынга чугула ужур-дузалыын барымдаалааш, Ак-Довурак хоорайга стадион тударын, хоорайның культура ордузунуң тудуун дүргедедирин эш Лепешкин дилээн.

Районнуң партия активиниң хуралының киржикчилери СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин, беш чыл планының талазы-биле Директиваларны чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Т. ТАЛГАНЧЫҢ,
«Шынның» корр.

ЧӨПТҮГ ШҮГҮМЧҮЛЕЛДЕР

Чөөн-Хемчик районнуң партия активиниң хуралы болуп эрткен. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң түңнелдериниң болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында илеткелди партия райкомунуң бирги секретары эш Ш. Д. Буулар кылган.

Районнуң ажылчы чону съездиге күш-ажылчы белектерлиг ужуражып, күрүнеге квартал планындан ажыр 36,5 тонна эътти, 85,5 тонна сүттү сатканын, ылангыя «Сүт-Хөл» совхозтуң, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозтуң, «Сельхозтехника» каттыжышкынының, хөмүр даш разрезиниң ажыл-ишчи коллективтери съездиге алдар болдурган социалистиг чарыштың тиилекчилери болгулааның илеткелчи демдеглээн.

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң материалдарын 13 муң кижи киржикчилиг 125 кезек митингилерге таныштырган. Ол ажылды чорударын 112 лекторлар, 110 пропагандистер, 1010 агитаторлар үргүлчүлеп турар. Съездиниң материалдарын партия чырыдыышкынының 54 политшколаларының дыңнакчылары өөренип турар.

Өөрүнчүг түңнелдер-биле чергелештир четпестер дугайын илеткелчи болгаш районнуң партия активиниң хуралынга саналоналберген шыңгыызы-биле шүгүмчүлээн. Ол четпестер кол нуруузунда кижилер-биле ажылдың багай тургустунганының уржуундан болдунуп турар. Районнуң үлетпүр комбинады ам-даа хожудангай бүдүрүлге болуп артпышаан. Комбинаттың удуртукчулары туйбу цегинде, тайгада ыяш белеткээр черде ажылчыннарның ажыл-ижин, амыдыралын херекке албайн келгеннер. Кызыл бүлүң багай эвес дериттинген болза-даа, кезээде шоочалыг турар. Комбинаттың бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары багай, ынчангаш чамдык барааннар саартынмайн чыдар. Оон уламындан комбинат 92 муң рубль өреге дүшкен.

«Тыва» совхозта, «Искра» колхозта (партия организацияларының секретарьлары Доңгак Маадыр-оол, Хертек Дөлээ) кижилер-биле ажыл кудуу деңнелде, социалистиг чарыш дээштиг эвес.

Улуг соок чок, мал ажылынга таарымчалыг кыш болган болза-даа, эрткен чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге, бо чылдың бирги кварталында хөй мал өлген.

«Чыраа-Бажы», «Тыва» совхозтар, Ленин аттыг колхоз бо чылдың часкы хову ажылдарынга багай белеткенген. Бүдүрүлге эргелелиниң тускай эртемниглери бо талазы-биле боттарының харыысалгазын сулараткан.

— Бүдүрүлге эргелелиниң тускай эртемниглери кабинеттеринден үнместей берген-дир. Сөөлгү үеде бистиң колхозка мал ажылының тускай эртемниглери шуут кезүлбедилер. Өске адырларның тускай эртемниглери: «экии!», «байырлыг!» диишкеш, шаап эрте бээрлер-дир. Чоокта чаа кол инженер эш Лопатин баргаш, бистиң кол инженеривиске мындыг «дуржулгазын» дамчытты: «колхозтуң кол инженери кижи хову бригадаларынга неделяда ийи катап баар болза-ла четчир». Ындыг «дуржулганың» биске херээ чок — деп, «Большевик» колхозтуң даргазы эш Дамдын шүгүмчүлээн. Уксаажыдылга станциязының ажылдакчыларының кыжын «ижээй» бээрин ол база шүгүмчүлээн.

Район төвүнге болгулап турар пленумнар, сессиялар, актив хуралдары эки доктаал-шиитпирлерни үндүрүп турар болза-даа, ол шиитпирлер материалдыг кежиктерни херек кырында бүдүрүп турар кижилерге бүрүнү-биле четпейн турарын «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының эргелекчизи эш Самдаң саналынга чугаалаан. Ол бодунуң чугаазын мынчаар үргүлчүлээн.

— Сөөлгү ийи чылдың дургузунда бистиң совхозтуң кол тускай эртемниглериниң ажылчыннар мурнунга лекция номчуп, боттарының ажылының дугайында отчёт кылып берип турганын чаңгыс-даа көрбедим. Оон туржук кол зоотехник эш Синяев совхоз бүдүрүлгезин шапкынчыдарынга моондактыг турушту ээлеп турар. Эрткен чылын хөй мал төлү камгалап, доруктурган малчыннарга шаңнал кылдыр чаш малдар бээринге ол дыка үр удурланып келди. Малчыннар хомудап турду. Бот-үнези чиик продукция берип турар сарлыкты совхозка өстүрүп сайзырадырынга база удурланып, «оон биске херээ бар бе» деп турар.

Совхозтуң эрткен чылдагы арыг орулгазындан кижилер шаңнаарда, кол тускай эртемниглерге хөй түңнүг шаңналдар тывыскаыныга ажылчыннарның таарзынмайн турарын ол чугаалаан.

— Үстүкү органнардан удуртукчу ажылдакчылар кээрге, чүгле эки дээн черлер көргүзүп, карак чаар чоруувус база бар. Чоокта чаа эш Синяев менче мынчаар дүвүреп долгады: «ферманың байдалын экижит, эш Борисов баар деп тур!». Шынында бистиң фермавыста байдал черле шору, кижилер шупту эки шынарлыг бажыңнарда чурттап турар, ажылдап турары-даа багай эвес. А Үстүү-Ишкинде чамдык малчыннарывыс харын өгде-даа эвес, бажыңда-даа эвес, казанак ышкаш үгек чадырларда чурттап турарлар болгай. Оларның амыдырал-байдалын экижидер дугайында күженишкин үндүрер болзувусса эки-дир ийин — деп, эш Самдаң бодунуң саналын доосту.

Дараазында санал берген эштер херээженнер чөвүлелдериниң, комсомол организацияларының болгаш Советтерниң ажылында бар четпестерни шүгүмчүлээн.

Чаа беш чылдың баштайгы чылында районнуң мурнунда салдынган ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң чугула сорулгаларын чедиишкиннig шиитпирлээринче районнуң бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырып турар доктаалды партия активиниң хуралы хүлээп алган.

С. ПАВУ.

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛГАН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму мал ажылын хогжүдеринге шылгараңгай ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң бөлүк малчыннарынга чазак шаңналдарын чоокта чаа тывыскан. Оларның аразында Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозтуң О. Шынаа салбырының хоочун хойжулары Дожул Намдол болгаш Араажы Ярвил олар бар. Чазактың бедик шаңналы—«Күш-ажылчы шылгарал» деп медальдарны олар өөрүп четтириишкин-биле хүлээп ап тура, боттарының хүлээнип алганы ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун улам бедидер дээш моон соңгаарда-даа күженишкиниг ажылдаарын хүлээнгеннер.

Малчыннарның берген сөзү ажыл-ижи-биле карышпайн турар. Коммунист Дожул Намдолдуң кадарып турары төрүүр 451 хою хүр кыш ашкан. Дуржулгалыг хойжу төрээн чаш хураганнарны часкы доңатсоокка алыспас, семис-чаагай доруктурар дээш оларга болгаш чаа төрээн хойларга таарыжыр чымчак, хоолулуг мал чемин белеткеп берип келген. Ынчангаш эш Дожул Намдол төрээн хураганнарны менди ап, хой бүрүзүнден 1,7 кг дүктү кыргып алыр хүлээлгезин чедиишкиниг күүседиринге бүзүрелдиг.

Оон эжи Араажы Ярвилдиң коданында төрүүр 312 хой бар, оларның 272-зи төрээн болгаш 275 хураган менди алдынган. Эш Араажы бо чылын чүс хойдан 96 хураганны менди алыр, хой бүрүзүнден 1,2 кг дүктү кыргыыр хүлээлгени алган ажылдап турар.

Амгы үеде дуржулгалыг малчыннар чазаглаар мурнунда-ла кыштагларын септээш, кажаалар иштиниң көржеңин хоорун каапкан. Бодунуң хүлээнген ажылынга харыысалгазын хүн бүрүде бедидип, кызымак ажылдап турары дээш салбырның бо мурнакчы хойжуларын СЭКП-ниң райкому болгаш райкүүском Хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг белектер-биле Май 1-ниң байырлалын таварыштыр шаңнаан.

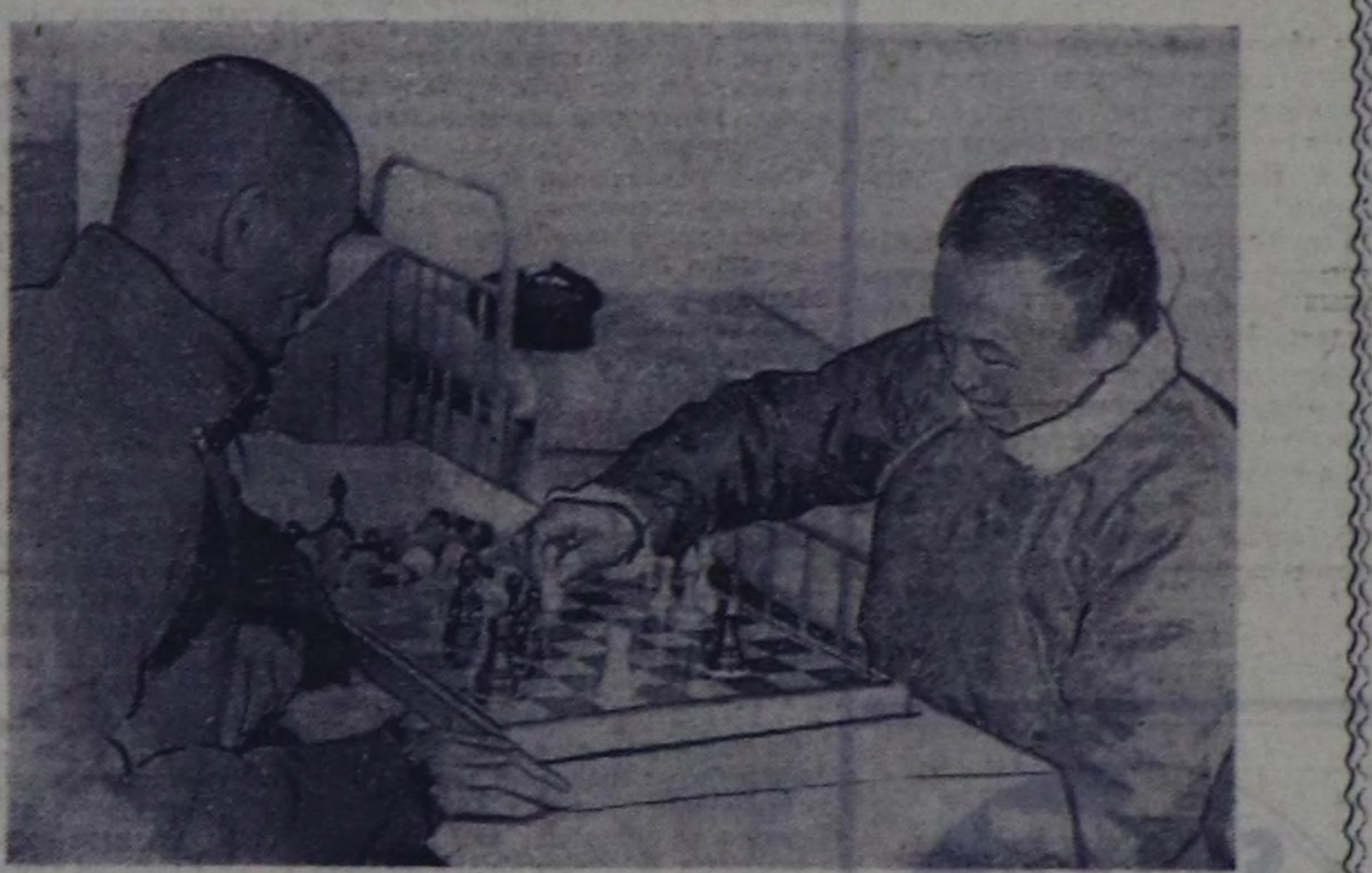

ЧУРУКТА: хойжулар Дожул Намдол биле Араажы Ярвил оларның хостуг шагында шыдыраа ойнап олурары.

Сөзү, фотозу С. ЧАЖЫН-ООЛДУУ.

Эжим О. Шаравиige

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң сураглыг малчыны Ондар Шаравии бо чылдың бирги кварталында алган социалистиг хүлээлгелерин эрестиг күүседип, төрүттүнген 344 хураганың бүрүнү-биле камгалап алган.

Ол мал ажылында ам 15 чыл болуп чоруур болгаш Төрээн чуртунуң мурнунга ооң кылып берген төлептиг ажылын Совет чазак бедии-биле үнелеп, Шаравии Барымаевич Ондарны «Күш-ажылдың кызыл Тугу» орден-биле чоокта чаа шаңнаан. Бистиң бижикчивис Х. Доржу бо дугайын ынчаар тайылбырлааш, ол эжинге тураскааткан «Эжим О. Шаравииге» деп шүлүүн солунга парлаарын дилээн. Ол шүлүктү чамдык эдилгелер-биле моон адаанда парладывыс.

Казыраны мунуп алгаш,
Кадарчылап өскен чериң—
Хараганныг Бора-Хөлүң
Калбак делгем хайнып чыдыр.

Кара чаштан ойнап өскен
Каът-хая бозурларга
Арбын ковей чоннуң сүрүүн
Азыражып озуп келдиң.

Эжим-биле—сээң-биле
Эр-ле чаштан ойнап өстүм,
Аажы мөзүң оожум, топтуг
Адаң чаңын дөзээн чордуң.

Он беш чылды чыра тыртып
Он беш хонган ышкаш болдуң,
Вектиң чартыын ажыл-ишке
Бергезинмейн тулчуп келдиң.

Эжим сеңээ Шаравииге
Эки сөстүң дээжизин
Алдын-биле дөмей тыпкаш,
Айыткадым, белээм болзун!

Х. ДОРЖУ.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозта мал эмчизи комсомолчу Хертек Чыдым-оол аңаа ажылдап эгелээ-ле ындыг үр болбаан. Ындыг болза-жок колхозчулар ону аажок хүндүлээр. Оон боду сөөлгү үеде СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин чонга тайылбырлаар талазы-биле ёзулуг пропагандист болу берген.

Бажыңнарга баргаш хөй ажыктыг сүмелерни берип, солун чүүлдерни чугаалап, номчааның, дыңнаанын тайылбырлап берип чоруур. Ынчангаш колхозчуларның ону «күзенчиг аалчывыс» дижип турары таварылга эвес. 1961 чылда Кызылдың кодээ ажыл-агый техникумун кончуг эки дооскан.

Бодунуң билиин бедидер дээш үргүлчү оралдажып, ам Красноярскиниң кодээ ажыл-агый институдунда бот.өөредилге-биле өөренип турар.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Бирги сорттуң даг-дүгү

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цеги эрткен айда кайгамчык эки ажылдаан. Чолаачылар ол үениң иштинде 310 муң тонна чүъктү сөөрткеннер. Чижээ, эштер А. Елизаров, А. Рынкин, П. Ростовцев хая-даш үндүр сөөртүр нормазын ийи катап ажыр күүседип турар.

Комбинаттың ийиги ээлчээниң тудуунда ажылдап турар комсомолчу-аныяктарның Николай Барахтаевке удурткан бригадазы ай онаалгазын 169 хуу күүсеткен. Олар боттары социалистиг чарышка киришпишаан, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыдар талазы-биле көскү черни ээлээннер.

Комбинаттың коллективи эрткен айда бирги сорттуң 60 тонна даг-дүгүн чүдүрүп чорудар планын 95 тонна кылдыр күүсеткен.

АЖЫЛЧЫННЫҢ ӨӨРҮШКҮЗҮ

Ажыл шагы төне бергенде «ЗИЛ»-имни гаражка тургузуп каар дээш Хову-Аксының чаа суурундан халдып ыңай болгалак чорумда, таныырым эш Салчак Калин-оол холунда бир-ле саазын туткан маңнап олур:

— Эй, ээй, дуңмам! Биче мана!

Шимчедикчини өжургеш, манап олур мен. Келзе-келзе-ле, Калин-оолдуң өөрүшкүзү-даа аажок, ыткыр-ыткыр чугаалап тур:

— АТА-ның начальнигинден чөпшээредип алдым, баштай-ла таварышкан автомашинаны алыр сен дээн чүве—дээш бүзүредиг бижиин көргүстү. Шак эрткен болза-даа «Союззврыпромнуң» хоочун ажылчыны, дагжы Салчак Калин-оолдуң өг-бүлезин көжүрүп, кежээни-даа изиг түлүк эртирдивис.

Дагжының өг-бүлезиниң хамык эт-херексели чаа бажыңга келгеш доктаамал туруштарын ээлепкенде, бажыңны сонуургап эгеледивис. Үш өрээлдиг болду: кухня, бичежек зал, удуур өрээл. Төп бус одалгалыг, изиг болгаш соок суглуг. Чунар өрээлинде ванналыг, иштики чылыг туалеттиг. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, чаагайжыды туткан магалыг эки бажың болду.

Өг-бүлениң херээжен ээзи, ында 8 чыл школазының башкызы Галина Сундуй-оолсвна дыка өөрүшкүлүг чугаалап тур:

— Майның 1-ниң байырлалын таварыштыр бистиң өг-бүлевиске тудугжуларның белээ-дир. Магалыг-ла бажың-дыр. Хамык чүвези белен. Мындыг бажың дээш «Тыва кобальт» комбинаттың тудугжуларынга, эң ылаңгыя 48-ки тудуг эргелелинде бригадир эш Бойкога база ажылчыннарга улуг-биле өөрүп четтирдивис. Олар бо бажыңның иштики каасталгазын кылган болгайлар дээш бисти аяк шайже чалады. Тудугжуларның адрезинге чылыг сөстерни ол кежээ хөйнү дыңнадывыс. 16 аал шиитиг чурттаар бо ийи каът бажың чаа чыл үнген соонда ажыглалче кирген ийиги бажың. Оон шөлү 408 дөрбелчин метр.

Чаа бажыңче көжүп киргеннерниң аразында партия ажылдакчызы В. Стрельников, «Тыва кобальт» комбинаттың тудугжулары эштер Андрей Иванов, Александр Иванов, мастер Алла Бобелченко болгаш өскелер-даа бар болган.

Күш-ажылчы кижилерниң амыдырал-чуртталгазын экижидип, чуртталга тудуунуң калбарып турары — СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлериниң амыдыралга боттанып эгелээни ол болур.

Б. МАРТ-ООЛ.

Хову-Аксы АТА-ның чолаачызы.

Хүлээлге күүсеттинер

Барыын-Хемчик районда «Шекпээр» совхозтуң малчыннары СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеш, малдың баш санын өстүрүп, оон продуктулуун бедидер дээш күженишкиниг ажылдап турарлар.

Совхозтуң Биче-Тей, Аяңгаты, Дөң-Терезин салбырларының хойжулары ниитизи-биле он бир муң төрүүр хоюндан 8290 баш хой төрээн, оон төрүттүнген 8327 хураганнарын менди камгалап алган.

Совхозтуң хойжулары М. Доржу 360 төрүүр хоюндан 363 хураганны, С. Мартаң-оол—300 хойдан 306 хурганны, К. Серээ—290 хойдан 294 хураганны, О. Чимит-оол—362 хойдан 367 хураганны, Калгакпан—310 хойдан 317 хураганны менди камгалап алганнар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулда хүнүнге күш-ажылчы чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш совхозтуң хойжулары 100 төрүүр хойга онаарштыр 100—105 баш хураганны менди камгалап, хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргып алырын хүлээнгеннер хайныышкынныг ажылдап турар.

М. ЧҮЛЬДҮМ.

МАТЕРИАЛДЫГ БОЛГАШ МОРАЛЬДЫГ ИДИГ БЕРИИШКИНИ

ЭКОНОМИКА айтырыглары

1966—1970 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң Директиваларын Тываның ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей деткип, ону амыдырал кырынга чедиишкиннig боттандырар дээш улуг сорук кириишкиннig ажылдап турарлар.

Кызылдың алгы заводунуң коллективи бо чылдың бирги кварталында ниити продукция бүдүрер планын 139,6 хуу, бараанныг продукцияны—107,6 хуу база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 133 хуу күүсеткеш, республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразынга калбарган социалистиг чарышка бирги черни ээлеп, СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профэвилелдериниң область Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле эки түңнелдерни № 3 автоажыл-агый чери, № 62 кожуп чоруур механизастаттынган колонна, «Кызыл-Хавак» шахтазы, Чадаананың хөмүр даш разрези, Кызылдың электростанциязы болгаш өске-даа коллективтер чедип алган.

Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгыларының бирээзи—«Тыва кобальт» комбинаттың тудуун бо беш чылда дооскан турарын Директиваларда айыткан. Комбинаттың коллективи партияның XXIII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыры-биле бирги кварталда алган социалистиг хүлээлгелерин күүсеткенин рапорттаан болгаш съездиниң материалдары-биле таныжкаш, ону бир үн-биле чүүлдүгзүнүп, комбинаттың тудуун хуусаа бетинде доозуп, баштайгы продукцияны 1967 чылдың ийиги кварталында бээрин хүлээнген ажылдап турар.

Бедиткен хүлээлгелерни болгаш бүдүрүлге планын ажыр күүседирин шиитпирлээринге эң-не чугула чүүл болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болур. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн тудум-на чоннуң материалдыг чаагай чоруу өзер, оларның негелделери эки хандыртынар болгаш бистиң чуртувус улам бай шыдалдыг болур. Ынчаарга бүдүрүлгелерде ажылчын бүрүзүнүң күш-ажылы бедээн тудум-на үлетпүр бүдүрүлгелери болгаш албан организация черлериниң арыг орулгалары өзүп, ында ажылдап турар кижилерниң материалдыг сонуургалын база көдүрер.

Чоннуң материалдыг сонуургалын бедидер болгаш экономиктиг идиг бериишкинин улам ыңай калбартыр талазы-биле хемчеглерни СЭКП ТК-ның март болгаш сентябрь Пленумнары (1965 чыл) ажылдап кылган, а партияның XXIII съездизи ол Пленумнарның шиитпирлерин чүүлдүг деп көрбүшаан, оларны улам ыңай сайзыраңгайжыдып, ажылдап кылган. Сентябрь Пленумунуң шиитпирин ёзугаар бистиң чуртувус 1968 чылга чедир чаа хевирниң планнаашкынынче болгаш экономиктиг идиг бериишкиннерин ажыглаарынче шилчээн турар.

Чаа хевирниң планнаашкынының түңнелинде үлетпүр бүдүрүлгелери ай санында кирип ап турар орулгазындан үш фондуну санап тургузар болгаш ону чүгле ол бүдүрүлгеде ажылдап турар кижилерниң материалдыг сонуургалын бедидеринге, амыдырал-хандырылгазын экижидеринге, бүдүрүлгени хөгжүдеринге ажыглаар апаар.

Материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкини боду-ла тыпты бербес, а чүгле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнден хамааржыр дээрзин утпас херек. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү өскен тудум-на бүдүрүлгениң орулгазы көвүдээр, ындыг болганда, шаңнал фондузу өзер болгаш ажылчыннарның, албан хаакчыларның ажыл төлевирин өстүрүп болурунуң аргалары тургустунар.

Ынчангаш бүдүрүлгениң экономика талазы-биле ажыктыг чоруун бедидерин партияның XXIII съездизиниң Директиваларында бирги чергениң айтырыы кылдыр көрүп турарының ужуру ында. Ол дээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип тургаш, продукцияның бот-үнезин чиигедип, орулгалыг болурун болгаш экономика талазы-биле быжыг байдалды чедип алыр дээни ол-дур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму бо чылдың март 22-деги Чарлыы-биле мал ажылын хөгжүдеринге болгаш малдан алыр продукцияларны бүдүреринге, белеткээринге чедип алган чедиишкиннери дээш бистиң республикада кодээ ажыл-агыйның мурнакчыларының улуг бөлүүн ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан. Бо чедиишкиннер — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедээни-биле чедип алдынган. Бедик шаңналдар тывысканы чорук — моон соңгаар улам эки ажылдаарынга канчаар-даа аажок улуг моральдыг идигни берип турар. Материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкини күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнден дорт хамааржыр болгаш оон үнер дөзү болуп турары оон илден-дир.

Бо чылдың бирги кварталында республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң канчаар ажылдааның түңнелин үндүрген. Социалистиг чарыштың түңнелдери бар-даа болза кол көргүзүглериниң бирээзи — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң күүселдезиниң дугайын чамдык бүдүрүлгелериниң көргүспейн турары илдеп. Бүдүрүлге чериниң планны күүсединге чүү чүве идиг болган дээрзи түңнелден эки билдинмейн турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруунуң бедик деңнелин чедип алырда, үлетпүр бүдүрүлге черлеринге, бригадалар, цехтер аразынга социалистиг чарыштың бүгү-ле хевирлерин калбартыр, холбиле кылыр ажылдарны механизмнер болгаш автоматтар-биле солуур, техниканың болгаш ажылчын бүрүзүнүң ажыл үезинде апаа турар чоруун болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктарны болдурбас херек.

Бо бүгүнү чедип ап, ажыл шагын чогумчалыг ажыглап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге кол рольду профэвилел организациялары ойнаар ужурлуг. Профэвилелдерни — эргелеп-башкарарының коммунизм школазы деп чүвени профэвилелдериниң ажылдакчы бүрүзү сактып чоруур ужурлуг.

Б. САЛЧАК,
профэвилелдериниң область чөвүлелиниң инструкторү.

Кызылдың школа назыны четпээн уруглар бажыңының коллективи бичии чаштарны коммунистиг ёзуга кижизидер дээш боттарының бар аргаларын болгаш дуржулгазын ажыглап, күжениишкинниг ажылдап турар. Ында уруглар кончуг эки дыштанып, амыдыралга эргежок чугула дадыгыышкыннарны ап турар.

Бичии чаштарны культурлуг амыдыралга кижизидер, оларны коммунистиг тургузуушкунуң херээнге чаңчыктырар дээш уруглар бажыңының кижизидикчилери улуг ажылдарны чорудуп турар. Кижизидикчилер Валентина Алексеевна Смагина, Любовь Романовна Андреева болгаш өскелер-даа бичии чаштарны кижизидер ажылга ак сеткилдиг чоруун көргүзүп, тепептиг ажылдап турар.

Уруглар бажыңында уруглар хүнде дөрт катап чемненип турар. Харысалгалыг ол берге ажылды кухня ажылдакчызы Мария Митрофановна Колпакова, уруглар ажаакчызы Полина Ивановна Турновцева болгаш өскелер-даа чогуур өйүнде хандырып турар.

ЧУРУКТА: уруглар бажыңының кижизидикчизи эш Андреева бодунуң харылап турары бөлүк уруглар-биле Май бирни таварыштыр көргүскен оюнунуң соонда.

Фото А. АИРНИИ.

Фашистиг Берлинниң сөөлгү хүннери

(КИНООПЕРАТОР Н. ВИХИРЕВТИҢ БИЖИМЕЛ ДЕМДЕГЛЕЛИНДЕН).

1945 чылдың апрель ай хүннээректиг чылыг турган. Час ногаараргаш, ыяштар унуунда октар, бомба бузундуларының балыглаан истерин чажырып турган.

Чазаглыг оруктап машинавыс кончуг дүргей халдып олурган, а мен «Германия» деп бижээш, хадыда чыпшыр кадап каан калбак ыяшты безин эскербээн болдум.

Кошкан хемелерден тургускан понтон көвүрүг адаа-биле Одер хем чылар, чылбас дег агып чыткан. Апрель 16-да дүне 4 шактан эгелеп, маңаа улуг тулчуушкун хып үнген. Гитлерниң эң күштүг камгаланган туруштарынче 22 муң улуг боолардан хары угла отту ажыдыпкан. Күштүг совет шериг Одерниң үш хонганда чедиишкинниг кежип алгаш, Берлин хоорай кайы сен дээш бурунгаарлапкан...

Берлинниң кудумчуларында танкылар караннаар. Оларның мурнунда: «Берлинни бээр апаар сен!» деп бижигилээн. Олар фашистиг найысылалче кирерде: муң-муң моондактарны эрткеш, ам кудумчуларда тулчуп турганнар. Гитлерчилер трамвайлар вагоннарындан, автомашиналардан, демирлерден күштүг моондактар тургузуп, бүдүн кудумчуларны, бажыңнарны миналап каан. Бүдүн кварталдарны үр үеде туржуп шыдаар кылдыр быжыглаан. Дыка хөй районнарга «пантерлер» база «Тигрлер» деп күштүг танкыларны хөөп, адарынга белеткээн. Парктарга чер иштинде зениттиг бооларны база чер кырынче адар кылдыр таарыштырып каан. Хоорай камгалаан хөй санныг шеригниң кол үндезини эсэсовчулар, танкылар уаутткаар «Гитлерюгенд», «Адольф Гитлер» деп бригадалар болуп турган.

Бүгү-ле Берлинге чадаг, танкылыг, артиллериялыг шериглерниң аар-берге тулчуушкуну хып үнгенде, бистиң кинооператорларывыс эң сөөлгү тулчуушкуннарны кинога арттырып алыры-биле чорупп турганнар.

...Ыш-бус, боолар, танкылар диңмирээри, октар сыылаары... Тулчуушкун сагышта кезээде ынчаар арткан. Тулчуушкун муң-муң үүрмек туруштарже шилчээн: бажың, кудумчу, квартал, метро станциязы бүрүзү дээш изиг сегиржип алышкан. Тулчуушкун чүгле чер кырында эвес, а чер иштинде база кедерел турган. Бистиң шериглеривис чавыш-сыныш чок күштүг-биле Шивааже, Рейхстагче шаап халдап туруп бергеннер.

Совет командылал чери немецтерниң камгалалының идегел чогун билгеш, хоорайның бүстүн үрелиирин хөй черге болдурбас дээш, дайзынның удурланыышкынын соксадырын сагындырган. Ындыг болза-даа, Гитлер бодунуң 9 дугаар армиязын Бээрын фронтудан Берлинни камгалаары-биле келдирип келген. Берлинниң камгалал гарнизону дээрге, амы-тын харам чок тулчуп чыдып берген.

Бир бажыңдан бирээзинче маңнап тургаш, тулчуушкуннарның үелерин тыртып чорупп турган мен.

— Мурнуку шугум кайдал? — деп, мени үдеп чораан солдаттан айтырдым.

— Бо азыг артында.

Ол бажыңдан ырак эвесте артиллерист бөлүк солдаттар турлар. Эвилелчилерниң шерии бистер-биле Берлинниң мырынай төп чурээнде ужуражып келгенин билип кагдым.

Ынчап тура, Рейхстаг болгаш чазактың өске-даа албан черлери-биле кожа «Тиргартен» паркче чадаг шериглер чаза булгап кирип келдилер.

Капитан Степан Неустроевтиң батальону «Гиммлерниң бажыңынче» чаза булгап кириптилер. Азыын ап турда четтим. Элезин урган шоодайлыг соңга саңындан гранаталар ужугуп, автомат, пулемёттар адыпла тур. Хоюг ыш боостааны дүй ап кээр.

«Гиммлерниң бажыңы» деп солдаттар СС рейхсфюрерниң кол-ла чурттаар черин ынчаар адап турганнар. Ол дээрге кижилерни коргунчуг халаптарже чорудуп келген Берлинде эң-не коргунчуг албан чери. Маңаа эң айыылдыг дээн кижилерни фашистер байысаап, хилинчектеп өлүрүп турганнар.

Ам ону безин дап херим, хандыр каскан оңгар бүргээн. Ында ок өтпес халыптар. Ол быжыглалче солдаттар автомат, гранаталар-биле орукту ажыдып, бажынче улам чоокшулап кел чорааннар.

Солдаттар гестапонуң бажыңынче хүнзедир шаап халдап келгеннер. Адактың соонда үстүкү соңгадан ак жылыг агараш диди. Кол бажыңның эжиинден, кара бажыңдан, чер иштинден кара мундирлерлиг узун-узун фашистер херим иштинче хайнып үндүлер. Олар боо-чепсээн черже октагылапкаш, ханага чыпшыр шуушптур чыскаалыптылар.

Ол бажынче кириптим. Чартыы хып турар, бажың херекселдери, шилдер бузундулары, саазыннар таныы чок эжиктеп шуужуп чорупткан. Моортан сулчаалерниң тудуп хоругдаарын, өлүрүкчү оруктуң хамык бүрүн өээ ораажып үнүп турган дээрап харын бүзүренчиг эвес-даа дег. Бир бүдүн арткан херек, ооң даштында «Онза комиссия» дээн. Ол комиссияның составынга гестапочу истекчилер кирип онза чугула херектерни эргелеп турган.

...Бистиң машинавыс үрелик оруктап чамдыкайнып хап орган. Мурнувуста беш чүс метр черде Рейхстаг! Кончуг улуг, кырында шил борбактыг бажың.

Ында капитаннар Неустроев биле Давыдовтуң, улуг лейтенант Самсоновтуң батальоннары. Солдаттар адаккы каътче чаза булгап кирип турлар. Ынчалза-даа оларже күштүг от ажыдыышкыны саарлып-ла тур.

— Ок-чемзээнер октанар! Бис дамей-ле силерден хөй бис!—деп, немец кижи арыг орус дыл кырынга алгырган.

— Мен Берлинче сеңээ дужуп бээр дээш чедип келбээн мен—деп, хөвеңниг херектээжиин ок самдарартыр үттеп каапкан офицер харылап алгырды...

Дүъш хиреде Рейхстаг ыштталы берди. Гитлерчилер бажыңны өртендир алып туруп бергеннер. Солдаттар ышка албыгып турза-даа, тулчурун уламчылап-ла турлар. Өрээлдер кончуг дүрген изип, өртенип-ле турган. Гитлерчилер шала адаандан шаап халдап үнүп турза-даа, оларны бистиң кончуг дүрген дедир ойладып турганнар. Ол-ла үеде хайгыылчылар Михаил Егоров биле Мелитон Кантария туктар алгаш, ийиги каътче салчып үне бергеннер. Үшкү каътче пулемёттар адып-ла турган. Ынаар үнер чаданы үреп каапкан. Тукту амдызында ийиги каътка кинскидер ужурлуг апарган. Немей октаан күш келгеш, олче ынай орукту ажытчыпкан, чүгле дүне 22 шак 50 минута турда Рейхстагтың кырынга тукту кинскидер арга чедип алдынган.

Дайын ам-даа диңмиревишаан. Өртке кижи шыдашпастаан. Капитан Неустроев дайынчы телефон-биле суг, күш негээн.

— Кижилер сенче чедип чадап тур, эргимим! Бис дыка сагыш човап тур бис, ам-даа солдаттардан ыдайп—деп, телефондан полковник харылады.

— Фляжкалар иштинде суг төңген, сускун-даа хилинчектеп-ле тур.

— А бажың канчап тур?

— Хып тур. Дөрт каът бүрүн отта. Чер алдында дайзыннарны бүзээлеп алган бис.

— Эр-хейлер! Дыңна, Неустроев, турары бергедезе, түр чайлай бээриңерни чөпшээредим.

— Чүгле аргажок апарза...

— Таварылга болуп солдаттар өрт чок өрээлче артер ойбак черни хавадан тып апкан, ында ыштыг чер иштинден үнген гитлерчилер арыг агаарны хоптактаныы тынып турганын солдаттар көре соп каапнар. Оларже гранаталар ужуга-ла берди.

Ийи дугаар хүн төнүп турда, ак туктуг солдат кестүп келди. Гитлерчилер улуг офицер-биле дугуржулга кузээн болган. Ол дугуржулгалар түңнел бербээн, чүге дизе фашистер үе эрттирерин бодап, бистиң кезектеривисти рейхстагтан үндүрерин негээннер. Эртенинде бистиң өске кезектеривис чаза булгап кирип келгеш, гитлерчилерни чер иштинден ыштап үндүрүп аккелгеннер. Ам каап эң тук ыралыр октаттына берди.

Ол-ла. Рейхстаг дүшкен.

Ооң бээр чээрби ажыг чыл эрте берген, а угаан сагышта ол ийиг хүннер кезээде артып калган.

Чуйковтуң командылал чери. Элээн хөй кинооператорлар бистиң командирлеривисти кинога тырттырып турган бис. Василий Ивановичиниң карактары удуваанындан ыжа бергилээн. Ооң кабинединде Берлин кварталдарының картазын аскан. Чуйков биле кады фронт командылалының төлээлекчизи генерал Соколовский турган.

— Немец чепсектиг күштүң начальниги генерал Ганс Кребс элээн каш офицерлеринге үдеткен, дугуржулга кылырын дилеп тур—деп, Чуйковтуң адъютантызы илеткеди.

Бедик эвес, кырган генерал. Москвага шериг атташезн чораан Кребс кирип олур.

— Чаа герман чазактың хулээткени-биле бо пакетти дамчыдар-дыр мен—деп орустааш, идииниң эжектерин шалыратты.

Пакетте Гитлерниң чагыы болгаш Геббельстиң чагаазы. Ында Кребсти олар төлээлеткен.

— Чүнү айыткаар силер?—деп Соколовский айтырды.

— Бистер бир хонуктуң түр тайбыңын дилеп тур бис, чүге дизе, Геббельс—Деництиң чаа чазаан өске күрүнелерниң деткиирин көөрү-биле — деп Кребс харылады.

— Чок, кандыг-даа тайбың болбас. Бистер долузу-биле чугаа чокка дужуп бээриңерин негеп тур бис—деп, Соколовский дорту-биле харылады.

Кребс буттарын олуй, солуй каап, ыыттавайн тур.

— Ындыг болза, боданып алыры-биле элээн каш шактар дилеп тур мен.

— Боданып болур силер—деп, Соколовский харылады.

Кребс биле кады улуг лейтенант Михаил Зарубенко империя канцеляриязы-биле Чуйковтуң командылал чериниң аразынга харылзаа тургузары-биле чорупту...

Чуйковка Кребс ийи дугаар келгеш, немец шеригниң контролюнда турар Берлин кезээн доктор Геббельстиң эргезинге орустар артырарын чөпшээрезе, немецтер боо-чепсээн салыр—деп дыңнаткан.

— Ол канчап-даа болдунмас. Чүгле чугаа чокка дужуп бериишкин— деп Чуйков медеглээш, олурган столундан туруп келген.

— Бодап көрүңер даан, дээрги генерал, бистер база чер чок артып шыдавас-тыр бис. Бистиң чазавыс Лондонда чурту чок Польша чазакка дөмей апаар-дыр. Ол болдунмас болгаш каттырынчыг-дыр.

— Ооң өске чүве харын-даа каттырынчыг-дыр. Силерниң Геббельсинерниң базар оран-чурт дилеп турары ол каттырынчыг-дыр. Орайтадыр боданып келбээн ирги бе ол?— деп, Чуйков чугаалаан.

— Ынчалза-даа, дээрги генерал...

— деп, Кребс чугаалап бар чыткан. Чуйков ону шынгыы доктаадыпкаан:

— Силерниң кандыг-даа чаа фашист чазааннар-биле чугаалажыксавайн тур бис. Силер ам дораан кандыг-даа доора чугаа чокка дужуп бээр ужурлуг силер. Ооң башка бистиң солдаттарывыс империяның канцеляриязынче чаза таварып кирер бээрлер, ооң харын-даа Берлинге улам хөй өлүм-чидим болур апаар.

Кребс үени чылдыраары-биле чеже-даа чугаалар үндүрүксезе, ооң оозу чүү-даа болбаан.

Кребсти фронт шугумунга чедир майор Белоусов үдеп чорупткан. Ол парламентёрнуң ак тугун холунга тудуп алгаш, бир километр хире ооң-биле кады кире берген. Демир хергей моондакка чеде бергенде гитлерчилер Кребсти боттарынче арттырып алгаш, автоматтары-биле боолапканнар. Белоусов өлүмнүг балыгланган.

Ооң Кребстен кандыг-даа харыыны манавайн Чуйков империя канцеляриязын боолап эгелээрин дужаапкан.

Ол-ла дүне Берлин комендантызы Вейдлинг, Веташ болгаш Шмид Данквард деп генералдары-биле дужуп бергеннер.

Империя канцеляриязын тырттырары-биле уңуптувус. Ол дээрге Гитлерниң чазааның төп чери, фашистерниң эң сөөлгү шивээзи. Бо бажың чер иштинче чеди каът кылдыр киир туттунган. Чер иштинде кезээн сес метр бетон каът камгалаан. Ону «Гитлер-бункер» деп адап турган. Маңаа Гитлер, ооң хууда эмчизи Морель, кезер эмчи Штумпфегер, Ева Браун, Блонд деп овчарка ыт олар сөөлгү хүннерин чурттап эрттирип турганнар.

Чаа чүүл дыңнадывыс. Портфель тудкан солдат чаштып бар чораан туттурган болган. Ында хөй чажыт бижиктер чораан. Оларның аразында Гитлерниң хууда болгаш политиктиг чагыглары чораан...

Арткан ийи хүннерде бистер Берлинниң чер алдының хамык быжыглалыышкыннарын көрген бис. Хоорайның төвүнде чер иштиниң тудуш хоорайы. Маңаа Геринг, Геббельс, Борман болгаш өске-даа чалчаларының чурттаар ордулары турган. Ам ол бүгүнү арыглааш, дезинфекциялаан.

Май 4-те мени генерал-полковник Рыбалконуң штавынче чорудупкан. Хоорай ыржым апарган. Аңаа тургаш киноаппараттарлыг эштеримге душчуп келдим.

— Колька, дайын төнген!

— Кым ынча дидир?

— Шупту-ла ынчап турлар. Чугаа чокка дужуп бээриниң актызынга ат салыры-биле эвилелчилерни манап тур бис.

Удаваанда бистиң истребительдеривиске үдедип алган меңгүнелген, англи ылгавыр демдектерлиг «Дуглас» дээрде кестүп келди. Ооң сөөлүнде америк самолёт хонупту. Англичан, американнарның армия генералдарын Соколовский, Берлинниң комендантызы генерал-полковник Берзарин база генерал-лейтенант Боков олар уткааннар.

База бир самолёт хонуптарга, ооң немец генералдар үнүп келди. Машиналарга олургаш, шериг-инженер училищезинге турган черге келдивис.

Маршал Жуков туруп келгеш:

— Дээргилер, мында Кызыл Шеригниң Дээди Кол Командылалының төлээлеткени Совет Эвилелиниң Маршалы Жуковтуң чылдырганын ёзугаар шупту чыглып келген-дир. Ажылче кирерин бала герман кол командылал чериниң төлээлекчилерин Германияның чугаа чокка дужуп бээриниң байдалдарын чөпшээрежип хүлээп алыры-биле келдирерин саналдадым — дээн.

Өрээлде ыржым-на апарган. Эжик ажыттынган соонда герман фельдмаршал Кейтель кирип келди. Адактың сөөлүнде делегейни хан-биле былчаан генералдың холу саазын кырынче халайып батты.

«...1945 чылдың май 8-те Берлин хоорайга Герман Дээди Командылалдың ады-биле:

Кейтель, Фридебург, Штумпф» — деп ат салдынды.

Шак ынчаар Типлелгениң хүнү үнген.

(«Волга» журналдан допчулаан).

БАЗА БИР ХАНА СОЛУН

«ҮТКА-ның 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем салбырында партия эге организациязы ында улусчу дружинаның ажылын чугаалажып көрген. Аңаа эш Х. Сюрюн командирлээн дружинаның ажылында эки талаларны демдеглээш, четпестерни илереткен, оларны дарый чайладырының аргаларын айыткан.

Өске чугула хемчеглерни боттандырары-биле чергелештир, хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарынга хана солунуң ролю база улуг деп санааш, дружина штавының органы «Көрүнчүк» деп шоодуглуг солунну тургузарын эге организация шиитпирлээн.

«Көрүнчүк» тургустунганының сөөлүнде эрткен эвээш үе иштинде үш удаа үнген. Бодунуң номерлеринге четпестерни, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээрлерни, техникага, хөй-ниитиниң херенгизинге кам чок кижилерни чидии-биле шүгүмчүлээш, парлаттынган материалдарның дээштиниң чедип ап турар. Үш номерлеринге солун 13 материалдарны бижип үндүрген. Чаа солуннуң бижикчилериниң саны өзүп, чагаалар ооң редколлегиязынга хөй кээп турар апарган. Моон ап көөрге, ук хана солун номчукчуларның күзел-бодалынга таарж ып турар.

Хана солунуң сөөлгү номеринге инек кадарчызы С. Моңгуштуң арагаже хандып, хөй-ниитиниң корум-чурумун үреп, харын бир кижини эттээнин чидии-биле шүгүмчүлээн. Ол ышкаш М. Доржу, Б. Ондар олар ажыл шагында арагалап, хөй-ниитиниң черлеринге аэирик барып турганын бижикчилер хана солунга илередип шүгүмчүлээн турган. Ол эштерни салбырның удуртулгазы хемчег ап, С. Моңгушту өске ажылче шилчиткен.

Корум-чурум үрээш, «Көрүнчүкке» шүгүмчүлеткен болгаш администрацияга хемчег алдырган үстүнде ады үнген эштер ам үеде чазыгларын миниип, тудугда эки ажылдап турарлар. Мындыг чижектерни оон-даа хөй көргүзүп болур. Чаа тургустунган хана солун хөй-ниитиниң корум-чурумну дээш демиселче шудургу киргени болгаш ол демиселдиң бичии-даа кошкатпас ужурлуг.

Т. ОЧУР-ООЛ,
«Көрүнчүктүң» редактору.
Улуг-Хем район.

«ШЫННЫҢ» КОНКУРУЗУНГА КИРЖИҢЕР!

„ИЕ ХЕРЭЭЖЕННЕР“

1966 чылдың июль айның төнчүзүнде болур бүгү Тываның херээженнериниң хуралынга уткуштур «Ие херээженнер» деп аттыг конкурсту «Шын» солуннуң редакциязы чарлап тур.

Конкурска очерктерни, зарисовкаларны, фоторепортажтарны, тырттырган чуруктарны хүлээп алыр.

Конкурстуң темазы чүүл-бүрү: СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң демиселинге ие херээженнерниң киржилгези. Коммунистиг партияга, Төрээн чуртка, совет улуска ынакшыл, өг-бүле болгаш кижизидилге дугайы, коммунистиг ниитилелди тургузар херекке херээжен чоннуң ролю, үлетпүрде, кодээ ажыл-агыйда болгаш культура фронтузунда херээженнерниң ажыл-чорудулгазы, улустарның найыралы, хууда үлегер-чижек, күш-ажылга, өг-бүлеге, хөй-ниитиниң херээнге коммунистиг хамаарылга.

Эң эки очерктер, зарисовкалар, фоторепортажтар, тырттырган чуруктар дээш дараазында шаңналдарны редакция доктааткан.

Бирги шаңнал (чаңгыс)—30 руб.

Ийиги шаңнал (ийи)—20—20 руб.

Үшкү шаңнал (үш)—10—10 руб.

Конкурсту бо чылдың июль 15-ке чедир чорудар.

Конкурска ажылчын болгаш кодээ корреспондентилер, чурук тырттырарынга ынакшылдыглар, журналистер, чогаалчылар, солуннар редакцияларының ажылдакчылары болгаш бүгү-ле күзелдиг кижилер киржип болур.

КОНКУРСКА МАТЕРИАЛДАРНЫ ДАРААЗЫНДА АДРЕСЧЕ ЧОРУДАР: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, «Шын» солуннуң конкурузунга.

Конкурска келген материалдарның дээре деп санаттырганнарын «Шын» солуннуң арыннарынга баш удур парлап чырыдып турар болгаш номчукчуларның саналоналын алыр. **Түңнелди бүгү Тываның херээженнериниң хуралының ажыттынар хүнүнде солунга чарлаар.**

• • •

Бүгү Тываның херээженнериниң хуралынга уткуштур «Тувинская правда» солун **«Ажыл-ишчи болгаш хөй-ниитичи херээжен»**, «Тываның аныяктары» солун **«Бистиң кыстарывыс»** деп конкурстарны база чарлаан болгаш үстүнде хемчээлдиг шаңналдарны доктааткан.

• • •

Конкурстарга идепкейлиг киржиринче чалап тур бис.

Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары — совет херээженнерниң буянныг овур-хевирин совет парлалганың арыннарынга чырыдаалыңар!

СОЛУН ЧУУЛДЕР, ФАКТЫЛАР

Тельманның музейи

Минск хоорайның № 24 школазында тургускан, Эрнст Тельманның музейинде чүс бежен ажыг делгиирлер санаттынып турар. Герман-совет найырал ниитилелиниң үнелиг архив материалдарын болгаш Тельманның 28 фото-чуруктарын, Германияның Компартиязының төөгүзүн болгаш бодунуң адазының дугайында Ирма Тельманның номун музейже чорудуп берген. Экскурсоводтар-школачылар лекцияларны номчуп, немец дылга беседаларны кылып турарлар. 250 өөреникчилер Герман Демократтыг Республиканың үжен хоорайларында болгаш суурларында пионерлер-тельманчылар-биле чагаа харылзааларны тудуп турар. Совет Эвилелиниң бүгү улустарының дылында немец революсчунуң дугайында номнарның библиотеказын школачылар чыып турар.

Пионер Тельманның төрүттүнген хүнүнден бээр 80 чыл болганынга холбаштырган байырлалдыг шугумну клубка немец дылга эрттирген.

Немец башкыларның төлээлери, Бельгияның аныяктар организацияларының ажылдакчылары, англи студентилер, Кубаның болгаш Италияның чырыдыышкын ажылдакчылары музейге чораан.

(ПМА).

ЛЕНИНГРАДТА МЫНДЫГ

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Ленинградтың Невада бажың тударының комбинады баш удур белеткээн ханаларлыг 9 каът бажыңны (бажыңның иштин бир янзы кылган) ажыглалга кииргени. Ол бажыңның чартык кезии ийи өрээлдерден тургустунган. Ол өрээлдерниң кухнязының болгаш улус чурттаар өрээлиниң хемчээлин аңаа бажыңнардан ийи катап улгаттырган. Таарымчалыг чүүлдерни тургузуп турар чүүлдер ол бажыңнарда хөй.

Ленинградта бир хүнде ийи чуртталга бажыңы ажыглалга кирип турар. Он минута эртерге-ле бир квартира белен болуп турар. Бо чылдың баштайгы дөрт айлары төнмээнде-ле ленинградчылар 15.160 квартираны алган. Чүгле Май бирниң бүдүүзүнде безин 60 муң ажыг ленинградчылар чаа бажыңнарны алган.

Кырыыр чорук-биле демисел

Гериатрия (кырыыр чорук-биле демиселдиң) институду Бухарестиң база бир шөлээн бичии кудумчузунда турар. Институт чүгле каш чылдарның мурнунда тургустунган болзажок (ооң үндезилеттинген хүнүнден бээр 15 чылы бо чылын болур)—ол эртем-шинчилел чери иледе чедиишкинни чедип алган.

Институтта эртем ажылын элээн каш угланыышкыннар-биле чорудуп турар.

«Геровитал» дээр тускай препаратты тургускан. Ол ам эки түңнелдерни берип турарын практика көргүскен. Организмни быжыглаарынга ол дузалап, төп нерви системазынга чаагай салдарны чедирип турар. Геровитал-биле эмненгенниң түңнелинде кеште сыгыглар чидип, баштың дүгү элээн сырыйлап, бодунуң баштайгы өңү база катап эгиттинип турар.

Кырыыр чорук-биле демиселди амыдыралдың баштайгы хүнүнден эгелээш сөөлгү хүнүнге чедир чорудар ужурлуг дээрзин институттуң ажылдакчылары санап турар. Ол талазы-биле шын чурум улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ол чурумну үрээр аарыглар, арагалаар болгаш таакпылаар чорук организмниң кырыырының чорудуушкунун дүргедедип турар.

Д. ДЫМОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.

Бухара эмириниң алдыны бе?

Заравшан хемниң эриинден алдын чоостар тывылган. Оларның ийизиниң кайызының-даа үнези беш-беш рубль болган, 1898 чылда үндүрген. Шафиркан гидробелдириниң тудугжулары борбакталы берген довурактарны көрүп каан. Ажылчыннар ол черни дилеп тургаш, 120 эрги чоостарны—чартык килограмм ажыг арыг алдынны тып алган. Чоогум-на харын Бухарының сөөлгү эмири Сеид Алим Хан даштыкыже дезип бар чораашт, кызыл шериглерниң отрядынга таваржып турган деп, хоочун чурттакчылар сактып чугаалап турар. Эмир бодунуң алдынының кезиин черге хөмген магат чок. Хан алдыны хемниң довурактыг суунче киир октаптан база чадап чок. Хемниң уну ол үеде ам алдын тывылган черге турган дээр.

МАЙОРОВ.
(СЭТА-ның корреспондентизи).

СПОРТ БОЛГАШ УРАН ЧҮҮЛ

МАЙНЫҢ 8-ТЕ

Эртенгиниң 10 шакта: «Тываның аныяктары» солуннуң призи дээш маргылдаа болур.

Хүндүскүнүң 12 шакта: пионерлерниң чыскаалы болур.

Хүндүскениң 1 шакта: Ногаан тергга хоорайның ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти болур.

МАЙНЫҢ 9-ТА

«Совет Тываның 15 чылы» стадионга 12 шакта энергетиктерниң концерти болур.

МАЙНЫҢ 8-9 ХҮННЕРИНДЕ

Паркка баскетбол талазы-биле маргылдаа болур.

Редактор Н. Н. КУДАЖИ.

КИНО

МАЙ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шиптел девиг» 10, «Көвүрүгнү тудуп тур» 12, 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мурнуу белдир» 9.45, 11.35, «Амыдырал дег чыл» (1-ги, 2-ги сериялары) 1.25, 4.35, 7.45 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Уругларга дириг-чуруктар 10, «Ис чок читкен» 11, 1.50, «Гадюка» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: Уругларга дириг-чуруктар 10, «Өлүм чок чоруктуң үш хонганында» 11.20, 1.15, «Май ай» 3.10, 5, 6.50, 8.40 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Дээрниң дүлгүүрү» 10, 12, 6, «Силерниң ам кым дээрил?» 2, 4, «Онза даалга» 8 шактарда.

СЭКП Тыва обкому Мугур-Аксы сес чыл школазының башкызы

Калинмаа Сераевна
КУЖУГЕТТИҢ

1966 чылдың май 7-де элекке мөчээнин хаяы кажыдал-биле дыңнадып, мөчээн кижиниң төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге бодунуң кажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ Адрези: Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда килдизиниң 37-13, кодээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кодээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтериязының 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы. ТС—00080.